

Malešovské panství

*Malešov s Malešovským rybníkem a věžovou tvrzí.
(Antonín Levý, konec 19. století.)*

*Zpracoval Jan Herel
2016*

Malešovské panství, vlastníci a vývoj

. Osídlení této lokality bylo již v mladší době kamenné. Důkazem je archeologický průzkum v okolí Bylan. V Pamětní listině 1919 ze dne 28. září 1919¹, která byla uložena v makovici malešovské tvrze se uvádí –*Krajina zdejší v dobách dávných obydlena byla lidem, který mrtvoly své jednak pohřbíval, jednak spaloval to dosvědčuje nález „skrčenců u tak zv. křížku Petrova (na pískách u cesty ke mlýnu Slaměnci) a popelnice vykopané u Bykánce i jinde po okolí jeho“.*

V této pamětní listině se dále uvádí i osud písemností malešovského panství: „... bývalé archivalie Malešovské jednak kupcům na balení rozprodány, jednak zúmyslně spáleny. Pamětní kniha Suchdolská, kdysi v Úmoníně přechovávaná, se ztratila a i původní kniha paměti fary Bykánské, neznámým způsobem zmizela a jen částečný opis její ve školní kronice Malešovské uchráněn“. Bohužel tato nenávratná ztráta archiválií nám neumožňuje se důkladně seznámit s historií malešovského panství.

Malešov údajně měl založit Kutnohorský horník Kryštof Maleš. První písemné zmínky o Malešovu jsou již z roku 1303, kdy jej vlastnil **Přibyslav**. Brzo poté, za Jana Lucemburského v roce 1318, objevuje se majitel Zdislav z Malešova též z Leštiny (jeden z předků Bohdaneckých z Hodkova), který se svým synem Zdeňkem vlastnil Malešov. Zdeněk měl syny Radoslava, Alberta, Onše a Jana, kteří se psali z Malešova.

Malešovské panství kolem roku 1350

Kolem roku 1350 buď Zdeněk, nebo jeho synové prodali statek malešovský, městečko Malešov i s hradem a vesnicemi Bykán, Polánku, Albrechtice, Mrchojedy a Vlkovou **Purkartovi z Maidburgu**², který v roce 1359 prodal celé panství **klášteru sedleckému** za 2 000 kop grošů českých³.

Císař Karel IV. dovolil opatu Petrovi a celému konventu uzavřít tuto koupi a vložit ji do desek zemských s podmínkou, že se zde nesmí stavět rybníky, aby nedošlo ke škodám dolů v Kutné Hoře. V roce 1360 též dovolil císař opatovi, aby se v městečku Malešov mohl konat sedmidenní trh.

Malešovské panství nebylo dlouho ve vlastnictví sedleckého kláštera. Pro peněžité nesnáze svolil císař Karel IV., aby klášter mohl opět malešovské panství odprodat. To se stalo nepochybně roku 1364, kdy byla na malešovském panství zapsána rodina bohatých měšťanů z Kutné Hory – **Ruthardů**. O prodeji a koupi Malešova byly vydány listiny Petra Rutharda ze Svojšic a Václava, opata a celého konventu kláštera sedleckého u Kutné Hory, které svědčí Kuklínovi Ruthardovi měšťanu z Kutné Hory na prodání Malešova, hradu s městečkem a další za 1 300 kop grošů. Dále dva jiné listy císaře Karla IV., které tuto koupi a prodej potvrzují a v nich se k tomuto povolení dává. Kuklín Ruthard již v té době pravděpodobně vlastnil Košice, neb měl již r. 1362 podací⁴ tamního farního kostela.

¹ Tato listina byla uložena do cibule věže tvrze při její opravě v roce 1919. Nalezena při opravě v roce 2003

² Hofmistr na císařském dvoře císaře Karla IV. (heraldická ročnka 1981 str. 27)

³ Augustus Sedláček - Hradky, zámky a tvrze díl XII., nakladatelství ARGO 1997, str. 130

Rodina Ruthardova byla pro nesmírné bohatství povýšena do stavu rytířského a psala se pak podle malešovské tvrže „z Malešova“. Václav Ruthard z Malešova si vzal za manželku Annu vdovu po Mikšíkovi ze Svojšic. Dále se dovídáme, že Václav podává 30. srpna 1403 nového faráře ke kostelu v Košicích. Se svoji ženou Annou měl dva syny Petra a Mikuláše. Vzhledem k tomu, že Václav Ruthard z Malešova zemřel před r. 1412, tak pravděpodobně jeho synové Petr a Mikuláš asi v roce 1411 Malešov prodali⁵. (Z tohoto rodu pocházel pozdější známý rybníkář a poslední významný člen rodu Mikuláš Ruthard z Malešova. Budoval rybníky na novobystřickém panství pánů Krajířů z Krajku a později i u Rožumberků. Jednu chvíli spolupracoval i s Jakubem Krčínem z Jelčan. Nejvýznamnější jeho rybník je Staňkovský, který patří mezi největší rybníky a je nejhlubší v Čechách. Zemřel v roce 1576).

Roku 1411 byl zapsán držitelem **Martin Kladný z Těchlovic**, který se později psal Martin Kladný z Těchlovic a Malešova, byl velkým oblíbencem krále Václava IV. Listinou ze dne 24. listopadu 1411 „*Martin, řečený Kladný, z Těchlovic, prohlašuje, že mu Václav, král římský a český, poskytl [peněžní] pomoc za níž si může koupit Malešov, nebo jinou tvrz, která králi bude vždy otevřena proti jeho nepřátelům. Slibuje, že mu bude sloužit se šesti koňmi (král mu poskytne zajištění jako ostatním komorníkům) a zaručuje zpětný výkup zakoupené tvrze.*“⁶

Původně mu patřil hrad Vrabinec⁷, který po koupi Malešova pravděpodobně prodal Zikmundovi z Vartnberga. Václav IV. Martinovi Kladnému daroval 15. dubna 1413 hrad Most (v městě Most) s podmínkou, že jej neprodá žádnému cizinci. V letech 1411 – 1417 se Martin objevuje, jako patron kostelů v Košicích a Bykání.

V husitských válkách byl Martin⁸, nebo jeho dědic proti Husitům. Ti na podzim roku 1421 oblehli tvrz a začali ji dobývat. Po pěti dnech 19. listopadu se majitel i s posádkou a všemi zásobami vzdal. Poté se přidal na stranu Husitů a panství mu bylo ponecháno.

Na to kolem roku 1424 se dostává Malešov do rukou **Zbyňkovi z Křešic**. Po jeho smrti zastavil panství císař Zikmund, vdově Elišce a synům Mikuláši, Zbyňkovi a Hynkovi z Křešic za 1 000 kop grošů. Potom se dostal Malešov do vlastnictví pověstnému hejtmanu táboorskému Ondřejovi Keřskému z Římovic, kterému tehdy patřily Paběnice a Březová. (Ten byl v roce 1446 pro rušení zemského míru v Čáslavi popraven). Od něho v roce 1440 převzal panství **Beneš z Hustiřan a Mokrovous - později z Malešova**.

Beneš z Hustiřan byl významným bojovníkem v husitských válkách na straně kališnické. Zúčastnil se bitvy u Lipan na straně panské jednoty. Poté poklidně žil na Malešově. Ovšem po smrti svého přítele Jana Roháče z Dubé 28. září 1437 vypověděl císaři Zikmundovi válku. Po smrti Zikmunda se přidal na stranu, která chtěla za krále polského prince Kazimíra. Ovšem na základě poslední vůle císaře Zikmunda byl zvolen králem jeho zeť Albrecht Habsburský. Po jeho smrti se Beneš z Hustiřan spojil s Janem Koldou z Náchoda a Bedřichem ze Strážnice. Chtěli se zmocnit města Prahy, což se jim málem roku 1440 povedlo. Poté se opět usadil na svých statcích až r. 1443 začal rozbíjet s Haškem z Valdštejna a na Veliši. Potom se již držel při králi Jiřím Poděbradským. Jeho statky Malešov a Mokrovousy dědí synové Jiřík a Bavor. Jiřík dědí Malešov a přidává se na stranu krále Uherského Matyáše. Po smrti krále Jiřího z Poděbrad 22. 3. 1471, se ještě téhož roku na základě poslední vůle Jiřího z Poděbrad a česko-polské smlouvy z roku 1469 stává králem polský princ Vladislav Jagelonský. Ten roku 1472 vysílá nejvyššího purkrabího Jana Jence z Janovic a Petršpurku, aby přivedl k poslušnosti odbojnou hrady a města. Mezi ně patřil i Malešov. Když Jenec dobyl Nymburk a Kolín přitáhl k Malešovu. Jiřík nemohl královskému vojsku vzdorovat a i s posádkou tvrže se vzdal. Od té doby byl věrným služebníkem krále Vladislava.

⁴ **Podací - patronátní právo.** Každá farnost musela mít v minulých dobách své patrony, kterými byli většinou držitelé místních panství, nebo statků, dohlížející na řádný ekonomický chod farností. Zakladatelé farností museli finančně zajistit jejich budoucí existenci a současně obživu duchovních. (<http://www.genebaze.cz>)

⁵ Augustus Sedláček - Hrady, zámky a tvrže díl XII., nakladatelství ARGO 1997, str. 130

⁶ Augustus Sedláček - Hrady, zámky a tvrže díl XII., nakladatelství ARGO 1997, str. 130

⁷ Hrádek byl postaven na stejnojmenném vrchu, asi 6 km jižně od Děčína nedaleko Těchlovic.

⁸ V knize Kutnohorská slovem a obrazem se uvádí Václav Martin Kladný z Těchlovic a na Malešově, zřejmě syn Martina Kladného z Těchlovic (str. 229 Bitva u Malešova)

V 15. století nastává rozmach ve výstavbě rybníků. Také Jiřík z Hustiřan na svém panství budoval rybníky nejen pro chov ryb, ale též za úplatu je jednotlivě vypouštěl pro pohon hutí v Kutné Hoře. Ovšem stávalo se, že se protrhla hráz některého rybníka a povodeň způsobovala kutnohorským velkou škodu. V této při se král Jiříka za jeho věrné služby zastal proti Kutné Hoře.⁹ Na velké množství rybníků nás ještě dnes upozorňují zbytky hrází po celém bývalém malešovském panství.

Jiřík měl 2 dcery a syna žádného. Ještě se připomíná na Malešově v roce 1502. Potom prodává městečko Malešov s tvrzí a poplužním dvorem¹⁰, vsi Bilijov, Březovou, Týniště, Polánku, Košice, Roztěž a Albrechtice s podacím v Bykání a Košicích s mlýny u Malešova a na Bojišti¹¹ **Jiříkovi Hášovi z Újezda** za 3 500 kop grošů českých. Jiřík Háša z Újezda přikoupil v roce 1530¹² od Kuneše Bohdaneckého ještě vsi Bahno a Krasoňovice, jako majitel Malešova se již připomíná v roce 1515.

Malešovské panství za doby Jiříka z Hustiřan

Jiřík měl jedinou dceru Mandalénu, kterou provdal za **Jana Salavu z Lípy**. Roku 1535 předal Mandaléně malešovské panství formálně s dluhem 5 000 kop grošů s výjimkou, aby mu do jeho smrti, stravu byt a obsluhu na tvrzí Malešov s potřebnými k tomu vozy a koňmi, dávala a poskytovala. Dcera tak učinila a v poslední vůli ji 24. června 1539 panství předal. Zemřel v roce 1540.¹³

Mandalenin manžel Jan Salava měl již dříve svůj majetek. Roku 1528 zdědil spolu s manželkou pustou tvrz Perštejnec se vsí a poté vlastnil panství Křesetice a Úmonín. V roce 1558 přikoupil od Václava Popela z Vesce majitele suchdolského panství ves Tuchotice, pustou tvrz Tuchotice a hostinec za 1125 kop gr. č.¹⁴. Od té doby Tuchotice patřily k panství malešovskému.

⁹ Augustus Sedláček - Hrad, zámky a tvrze díl XII. , nakladatelství ARGO 1997, str. 131

¹⁰ Poplužní dvůr je historické označení pro **panský** dvůr, ke kterému náležela **dominikální** půda. Český název pochází od označení staré měrné jednotky **popluží**, kterým se také někdy zjednodušeně nazýval dvůr sám.

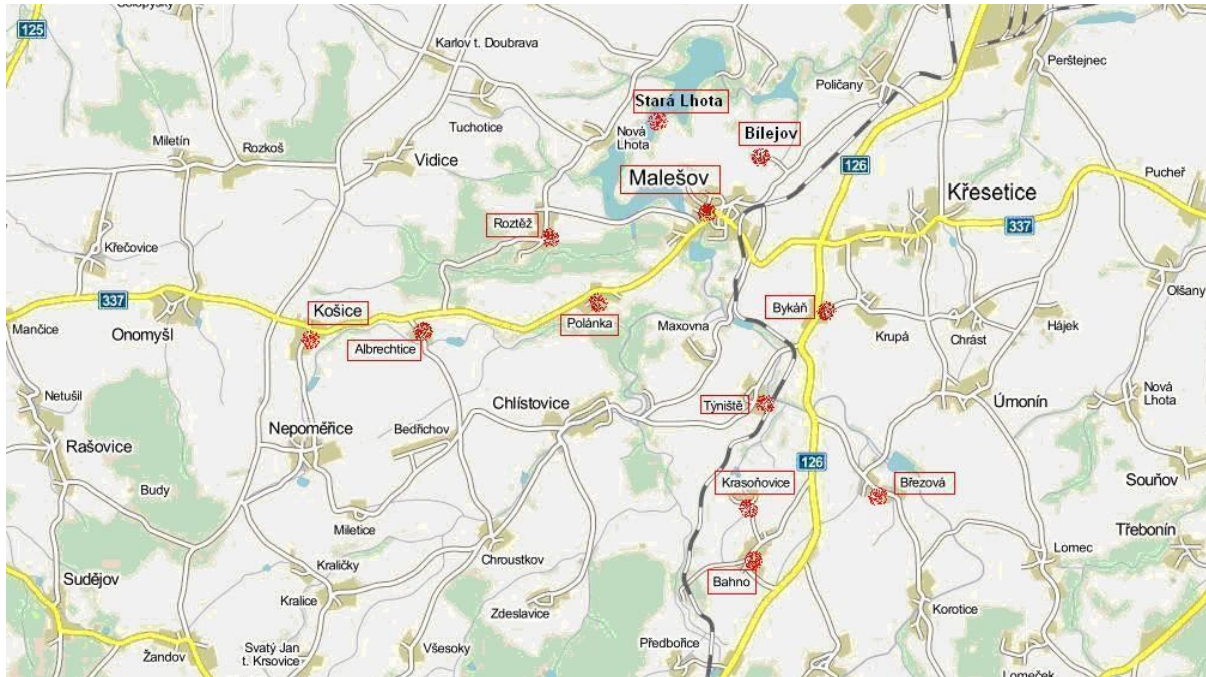
Součástí poplužního dvora byly hospodářské budovy a pozemky.

¹¹ mlýn Dubina

¹² A. Zavadil Kutnohorská slova i obrazem str. 199

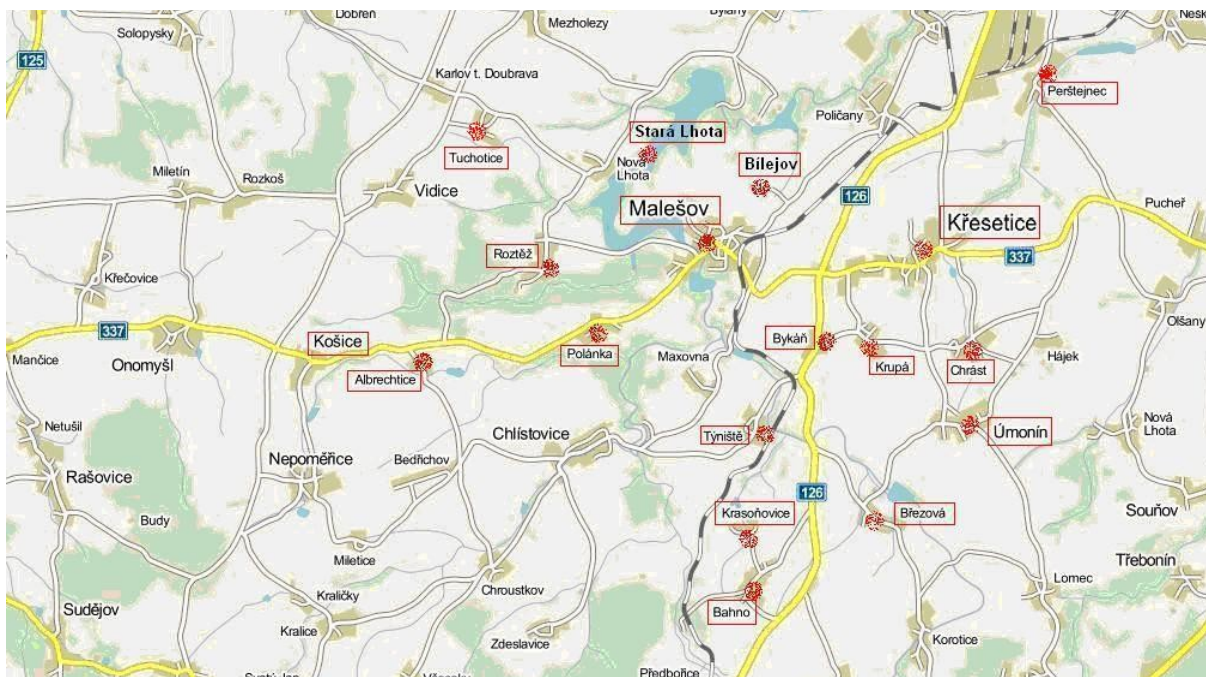
¹³ Augustus Sedláček - Hrad, zámky a tvrze díl XII. , nakladatelství ARGO 1997, str. 132

¹⁴ A. Zavadil Kutnohorská slova i obrazem str. 418

Malešovské panství za Jiřika Háši z Újezda

Roku 1548 v úterý po Sv. Martinu učinili si oba manželé vzájemné zápisy v deskách zemských. Mandaléna postoupila manželu svému v dluhu 1 000 kop grošů panství Malešov, naopak se Jan Salava zavázal, že po jeho smrti tvrz Malešov s panstvím připadne Mandaléně. Jan se roku 1544 stal zemským soudcem, ovšem zemřel dříve než manželka jeho, nezanechal po sobě žádných dědiců, takže Mandaléna z Újezda převzala v roce 1561 malešovské panství. V roce 1562 předala svému strýci Janu staršímu Salavovi z Lípy, panství Křesetice a Malešov, zejména tvrz Malešov s dvorem a městečkem. *Přitom si vymínila věno své 1 800*

Malešovské panství za Jana Salavy z Lípy

kop grošů a dále aby dostávala ročně od nástupce svého 60 kop grošů, 25 sudů piva řídkého včetně vína a veškerou stravu. Za obydlí si zvolila malešovskou tvrz a to v předním stavení světničku se zděnou komůrkou vedle velké síně nahoře i dole, komoru za světničkou nad konírnu i s pavlačí. Sklep v tvrzi naproti velké věži i se sklepem nad ním, nový domek za

ratejnou a ještě sklep pod stodolou i se dvorem¹⁵. Zároveň předala Mandaléna panství úmonínské jinému strýci Janu mladšímu Salavovi z Lípy a na Lhoticích s výjimkou, aby bratřím svým Jiříkovi, Jindřichovi a Mikuláši Salavům 500 kop grošů předal a pro sebe si ponechala jediný statek Perštejnec, který konečně v roce 1576 i s věnem svým na Malešově zapsaným odevzdala Jiřímu Hášovi z Újezda a na Konařovicích, jehož v mladších letech vychovávala.

Jan starší Salava z Lípy 2 roky po převzetí malešovského panství v roce 1564 prodal panství Křesetice a ves Březovou. Zemřel roku 1575. Po něm zůstali synové Bořek, Matěj, Zdeněk, Vilém a Petr Salavové z Lípy. Aby se bratři lépe o majetek rozdělili, prodali tvrz Malešov s dvorem, pivovarem, oborou, chmelnicí, sady a vesnicemi Jiříkovi Voděradskému z Hrušova a Dobřeni 18. května 1576 za 15 000 kop grošů českých, který již vlastnil paství Dobřeň a Sion¹⁶. Ten spojil všechny tři panství v jeden celek. Hlavní sídlo nového panství bylo pravděpodobně v Dobřeni.

Jiřík Voděradský z Hrušova byl člověk velmi skrblivý a shánčlivý. Sousední panství Suchdol a Ratboř vlastnil Jan Popel z Vesce, který je značně zadlužil. Pro jeho velké dluhy kupuje Jiřík Voděradský z Hrušova nejdříve v roce 1564 panství Ratboř, Hranice a Bohouňovice za 5 500 kop č., v roce 1571 panství Suchdol a r. 1575 i panství Malešov „a tak sehnal statek oceňovaný dobře za 150 000 kop a 3 hodiny od severu k jihu zdělí. Leč toto bohatství jeho vzbudilo mu nemálo nepřítelů, zvláště když v onom kupování Malešova přeplácel jiné koupěchtivé zemany a pány. Roku 1580 pak byl pro lichvu a nějaké podvody ke právu zemskému pohnán, hrdla i statku odsouzen. Manželka jeho se sedmi dítkami klekajíc prosila za přímluvu při císařovně, při dceři její královně francouzské jiných mocných osobách, aby byl rozsudek zmírněn. Druhý den po odsouzení s dětmi před soudem zemským samým klečíc a žalostivě naříkajíc, o milost prosila u velkém pohnutí všech přítomných. Soudcové nedali se obломiti a rytíř v Praze 20. října s'at. Jda k smrti promluvil prý: „Na mě to začíná a na mě přestane“, úsudek to nesvědčící o nestrannosti soudců tehdejších. Dokládá též souvěký kronikář Dačický, že to, co on spáchal, již ledakdos provozuje a páše a zvláště židé svobodně a zjevně. Mrtvé jeho tělo pohřbeno jest v Dobřeni s pláčem a lkáním jeho manželky a pozůstalých. Statky jeho měly po právu připadnouti králi, císař Rudolf II. také v skutku dal pro svou komoru zabaviti panství Malešovské se Sionem. Dědicům popraveného ponechal z milosti statky Dobřeň, Suchdol, Hranici a Ratboř. Zbyla pak po panu Voděradském vdova Anna z Dobřenic se syny Janem Henrichem, Václavem a Bohušem a třemi dcerami. Z mladých pánů Voděradských zemřel Jan Henrich svoboden r. 1587, bratři jeho potom roku 1592 rozdělili se tak že Bohuslav vzal Suchdol a Hranice, Václav Dobřeň a Ratboř. Václav Voděradský z Hrušova, maje za manželku Annu ze Lstiboře, ke svým statkům r. 1596 přikoupil sousední statek Kbel za 5 050 kop a držel též dvůr v Praze na Novém Městě, zvaný „u Červených zvonečků“ (č. 38 proti Platejzu) když choval sobě pěknou knihovnu“¹⁷

Po popravě Jiříka Voděradského z Hrušova bylo celé panství malešovské, dobřeňské, sionské, hranické¹⁸ a ratbořské zkonfiskováno. Císaři ponechán Malešov s vesnicemi, ves Vidice, panství sionské, les za Žandovem, statek březanský se vsí Hodkovice. Sirotkům byly ponechány Suchdol, Miskovice, Ratboř, Kořenice, Dobřeň, Solopysky a Malenovice s povinností císaři půjčit 13 000 kop proti dostatečné jistotě na panství malešovském (r.1581).

Z roku 1580 se dochoval inventář malešovského zámku, který sepsali konfiskátoři panství. Cena celého panství byla vyčíslena na téměř 30 000 kop míšeňských. „Předkem a nejprve zámek Malešov s štěpnicí i s haltýři¹⁹, to vše se pokládá za 600 kop grošů českých...

¹⁵ Augustus Sedláček - Hrady, zámky a tvrze díl XII. , nakladatelství ARGO 1997, str. 132-133

¹⁶ k Dobřeni již dříve přikoupil od Jiříka Špetla z Prudic, panství Sionské (vsi Chlistovice, Chroustkov, Vsesoky, Miletice a Újezd). Roku 1581 bylo Panství sionské natrvalo přičleněno k malešovskému panství

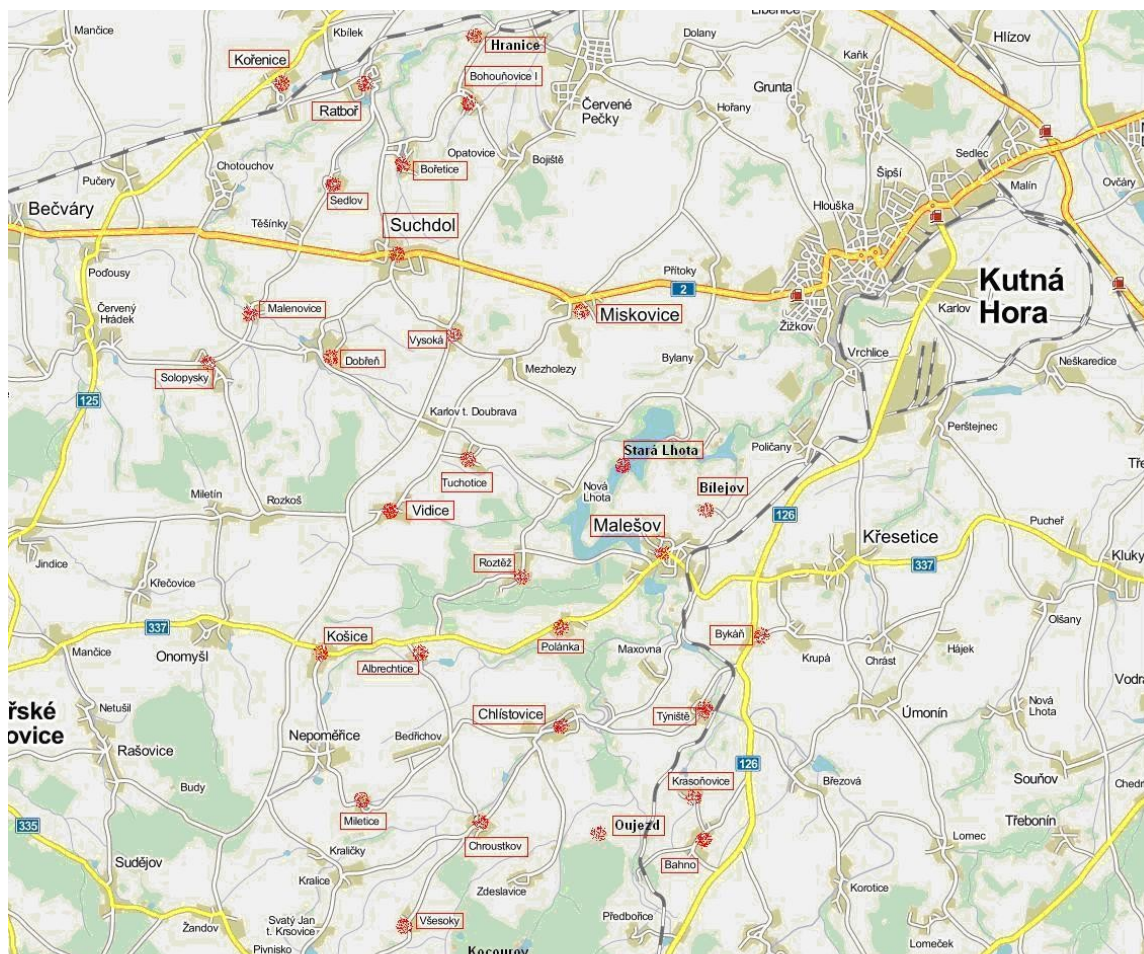
¹⁷ Jindřich Svoboda, Kronika obce Ratboř Pamětní kniha 2004

¹⁸ Tvrz a ves Hranice u Ratboře,

¹⁹ Haltýř, bývala většinou menší dřevěná stavba, kterou protékala voda a ochlazovala vzduch uvnitř. Sloužila

dvůr poplužní při témž zámku i s obilím, co se ten rok urodilo, s lukami, ten se pokládá též i s nábytky za 1750 kop grošů českých... mlýn pod zámkem²⁰, který je na stavení sešlý, o třech kolech a stupami, ten se pokládá za 750 kop... řeka při témž zámku, ta se pokládá za 50 kop... pivovar pod zámkem, z kterého se podle zprávy lidské každého týhodne 16 sudů vybejvati může, pokládá se v sumě za 3000 kop... při témž zámku, ty se v jedné sumě pokládají 750 kop... lesové při témž zámku i s oborou pokládají se v sumě za 2000 kop... platové stálý se ročně scházejí podle register nám vydaných 86 kop grošů českých, každá kopa se k trhu pokládá po 40 kopách, učiní 3440 kop... Summarum všech košt taxování panství Malešova učiní 12 940 kop grošů, vše českých.²¹

Malešovské panství spravovali pověřeni správci, což pochopitelně mnoho užitku panství nepřineslo. Za královského úředníka Malešovského dosazen Mikuláš Náchodský z Babího. Po jeho smrti v r. 1593, byl sem dosazen **Jan Lvovický ze Lvovic**. Asi roku 1598 následoval po něm **Martin Vilhaim z Vustenova**. Všichni tu měli dosti krušné bydení, poněvadž na celé tvrzi²² více pokojů schopných k obývání, pouze dvě světnice a dvě komory. Pokud císař vyslal na panství komisi či nějakého úředníka, musel hejtman světnice s rodinou uvolnit a do jejich odjezdu spát na slámě, nebo lavicích. Proto navrhoval Vilhaim, aby se několik pokojů

Za Jiříka Voděradského z Hrušova bylo jeho panství: Albrechtice, Bahno, Bilijov, Bykaň, Košice, Krasonovice, Malešov, Polánka, Roztěž, Týniště, Tuchotice, Vidice, Miskovice, tvrz a dvůr Hranice u Bohouňovic, Ratboř, Kořenice, Sedlov, Bořetice, Suchdol, Pašinka, Bohouňovice, Dobřeň, Malenovice, Solopysky, Chlistovice, Chroustkov, Všesoky, Miletice a Újezd.

ve věži zhotovilo (r. 1602). Od r. 1608 se zasazoval **Hanybal z Valdšteina**,²³ nejvyšší mincmistr, aby mu panství Malešov byl dán do vlastnictví místo dosavadního platu, aby

k uchování potravin zejména v letních měsících. Jedná se o předchůdce dnešních ledniček.

²⁰ Panský mlýn pod tvrzi, ještě na fotografii z roku 1897 je vidět náhon na tento mlýn podél Zámeckého rybníka.

²¹ Diplomová práce: Česká větev rodu Žerotínů v 16. a 17. století (Jana Vrkotová) str. 50

²² Sedláček píše zámku. Vzhledem k tomu, že nedošlo k žádným stavebním úpravám je přesnější uvádět tvrzi

²³ Byl synovcem Albrechta z Valdštejna

častěji a déle mohl v Kutné Hoře pobývat. Komora nebyla proti tomu, protože panství nejvíce 1 042 tolarů vynášelo, plat mincmistrův byl 1 200 tolarů. Potom Malešov témuž pánu do dvou let na jisté výjimky (hlavně, aby poddaným neubližoval) postoupen byl, ale tak, že tu Vilheim královským hejtmánem zůstal (r. 1611). Valdštejn nebyl nic platný Malešovu ani Kutné Hoře, protože se o hornictví vůbec nestaral, byl r. 1612 z úřadu mincmistra odvolán a vyzván, aby Malešov zase vrátil. Byla sem vyslána komise, která měla panství převzít a provést soupis. Bylo shledáno, že tvrz je zpustlá bez řádného vybavení z důvodu hlavně dlouhodobého zanedbání. Roku 1615 byl pověřen správou panství **Matyáš Násadnický z Valtinova**. V roce 1616 byl pověřen Kolínský hejtmán **Šebestian Rejšvický**, který je připojil ke kolínskému panství.

V roce 1620 postoupili správcové království Malešov do užívání bratřím Malovcům, protože jejich hlubocké panství bylo od císařských vypleněno. Ti však panství drželi zřejmě jen velice krátce a poté bylo během stavovského povstání prodáno Kristiánu Aderspachovi Berkovi z Dubé. Ani ten jej však nedržel dlouho, neboť mu bylo za účast na stavovském povstání roku 1623 zkonfiskováno a téhož roku bylo zastaveno Elišce Žerotínské z Valdštejna, která byla zřejmě velmi podnikavá, za půjčku císaři ve výši 55 400 kop míšeňských.

Eliška Žerotínská z Valdštejna (Valdštejnové byli přísně katolický rod) byla manželkou Kašpara Melichara ze Žerotína, majitele novodvorského panství (Nové Dvory u Kutné Hory). Kašpar Melichar odmítl po stavovském povstání konvertovat ke katolické víře, proto byl po roce 1628 nucen veškerý svůj majetek převést na svou manželku. Druhá větev Žerotínů byla na Moravě (Velké Losiny), též protestantského vyznání. Kašpar Melichar měl velké organizační schopnosti a byl velmi schopný ekonom. Pod jeho vedením panství vzkvétalo a proto jej Eliška mohla stále rozšiřovat.

Císař chtěl r. 1627 darovat malešovské panství jezuitům k založení koleje v Kutné Hoře. Po opětovné Eliščině žádosti byl jí Malešov prodán dědičně s podmínkou „*nic nevinimňujíc, kromě toho, co J. M. C. sobě vyhrazuje, že držitelové téhož panství tak, jakž předešle bývalo, pro hory Kutnohorský každého času dostatek vody z Malešovských rybníků i také dřívím k stavením a otýpkami ku potřebám hutním, roštování a jinými k tomu potřebnými věcmi proti slušné a mírné záplatě podlé potřeby propouštěti povinni budou*“²⁴ za 63 500 kop grošů míš. V témže roce kupuje ještě tvrz a ves Ostrov (u Bohdanče), které byly u malešovského panství až do roku 1686. V roce 1603 byl „zámek pustý Hodkov s dvorem poplužním a vším příslušenstvím“ připojen k Ostrovu. K Ostrovu ještě v té době patřily vsi Hranice a Slavošov. (V roce 1686 je získal Frederik Leopold Špork (*1666-† 1711), bratr Františka Antonína Šporka²⁵ a tím byly statky Hodkov a Ostrov navždy odtrženy od malešovského panství).

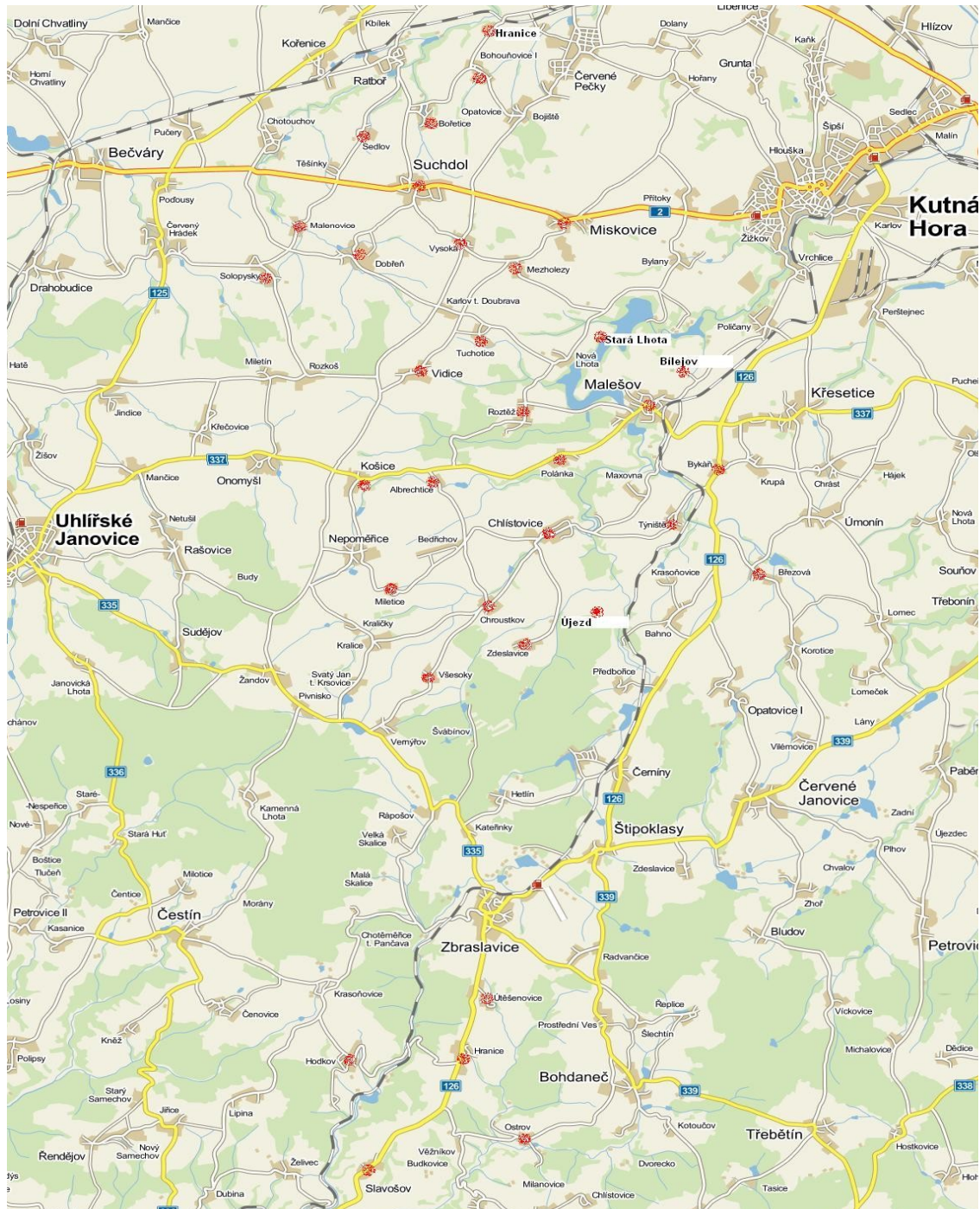

V roce 1631 Eliška získává malešovské panství do dědičného držení pro sebe a své potomky. Panství v té době zahrnovalo: „*zámek a městyš Malešov s vesnicemi Bílejov, Březová, Týniště, Polanka, Bykaň, Albrechtice s podacím v Bykani a Košicích, mlýny u Malešova a na Bojišti, Bahno a Krasoňovičky, Tuchotice, Vidice, Mezholezy poplužními dvory i s poplužím, louky, role, lesy, rybníky, řekou krčmami panskými a pivovarem...*“ Celková cena panství byla vyčíslena na 63. 500 kop míšeňských.

Kašpar Melichar z Žerotína a jeho manželka Eliška zemřeli stejného dne 20. dubna 1632. Měli spolu dvě dcery, Elišku Polyxenu a Kateřinu Magdalénu. První dcera Eliška Polyxena získala novodvorské panství. Druhá dcera **Magdaléna Kateřina z Žerotína** si vzala za manžela Jindřicha Volfa Berku z Dubé, který po její smrti v roce 1645 získává celé malešovské panství. Asi v roce 1647 získává suchdolské panství částí darem od Doroty Vamberské, roz. Čákovny z Bohušic, které připadl „Suchdol, tvrz, dvůr, pivovar, zahrady,

²⁴ Augustus Sedláček - Hrad, zámky a tvrze díl XII. , nakladatelství ARGO 1997, str. 134

²⁵ Augustus Sedláček - Hrad, zámky a tvrze díl XII. , nakladatelství ARGO 1997, str. 222

Malešovské panství, jak je rozšířila Eliška Žerotínská z Valdštejna až po Františka Antonína Šporka. V té době mělo malešovské panství 34 vesnic a dvorů. Malešov, Bilejov, Bykáň, Týniště, Polánka, Chlístovice, Chroustkov, Vsesoky, Miletice, Košice, Vidice, Tuchotice, Stará Lhota, Albrechtice, Újezd, Ostrov, Útěšenovice, Hranice, Slavošov, Hodkov, Dobřeň, Malenovice, Suchdol, Bořetice, Vysoká, Miskovice, Březová, Mezholezy, Sedlov, Roztěž, Solopysky, Zdeslavice, tvrz a dvůr Hranice a ves Bohouňovice. (Skládalo se z panství: Malešov, Hodkov, Ostrov, Sionské /Chlístovice/ Tuchotice, Dobřeň, Solopysky, Miskovice a Suchdol)

štěpnice, louky a dědiny“, jako splacení dluhu od majitele Jana Oldřicha Pisingra z Pisingu a částí koupí. Suchdol se tenkrát takto popisuje: *Tvrz, sklepy pod zemí, nahoře několik světnic, v nichž není ani oken, ani dveří, kromě dvou železných zbitých atd. grunty vodou zničené, luka poškozena, rybníky bez vody. Berkové zámek opravili, že se v něm pohodlně mohlo bydlet.*²⁶ V roce 1648 koupil ves Solopysky a připojil je spolu se Suchdolem k malešovskému panství.

²⁶ A. Zavadil Kutnohorskou slovem i obrazem str. 382

Jindřich Volf Berka z Dubé zemřel r. 1650 a zanechal nezletilé syny Františka, Karla a Františka Antonína, jejichž poručíkem učinil svoji druhou choť Eleonoru Marii rozenou Popelovou z Lobkovic, která se potom provdala za hraběte Nostice. Když bratři dosáhli plnoletosti, starší František Karel převzal Malešov a zemřel r. 1663. Zanechal panství značně zadlužené a komisaři určení zemským soudem prodali 23. června 1666 „*panství Malešovské se zámekem, městečky, vesnicemi, tvrze Ostrov a Sukdol, tvrz Dobřeň pustou, tvrz Myskovice s příslušenstvím*“²⁷ říšskému hraběti Janu Šporkovi za 114 000 rýnských.

Dle Berní ruly 10, kraj čáslavský I. 1953 - patřily do malešovského panství tyto vesnice: Malešov, Bykán, Týniště, Polánka, Chlístovice, Chroustkov, Všesoky, Miletice, Košice, Vidice, Tuchotice, Stará Lhota, Albrechtice, Újezd, Ostrov, Útěšenovice, Hranice, Slavošov, Hodkov, Dobřeň, Malenovice, Suchdol, Bořetice, Miskovice, Březová, Mezholezy, Sedlov. Roztěž, Solopysky a Zdeslavice nejsou v rule uvedeny. Dále sem patřily tvrz a dvůr Hranice a ves Bohouňovice z kouřimského kraje.

Podle tohoto soupisu byly na panství Malešov v r. 1651: zámek Malešov a panské dvory: Dobřeň, Miskovice, Ostrovský dvůr, Roztěž a Suchdol.

Hrabě Jan Špork (*6. 1. 1600?²⁸ Schöning – † 6. 8. 1679 Heřmanův Městec). Byl to muž neobyčejně vysoký a silný. Osobní nebojácností a hrdinstvím z prostého vojína jezdeckta se domohl hodnosti generála, třebaže neuměl číst a psát a původně byl sedlákem ve Vestfálsku. Za výpomoc při porážce Turků byl povýšen císařem Leopoldem I. do stavu hraběcího (1664). 23. června 1666 kupuje zadlužené malešovské panství a v roce 1669 postavil lovecký zámek v Roztěži.

Jan Špork byl dvakrát ženatý. Poprvé s Annou Markétou z Linsingenu, podruhé s Eleonorou Katarínou z Finecku, se kterou měl dva syny, Františka Antonína a Frederika Leopolda, dále dvě dcery, M. Sabínu a Annu Kateřinu. Zemřel dne 6. srpna 1679 a své statky odkázal synům Františku Antonínovi a Frederiku Leopoldovi.

Bratři po dosáhnutí plnoletosti se o dědictví rozdělili. František Antonín dostal Lysou, Konojedy, Malešov, Hradiště, Korutice; Ferdinandovi připadly Heřmanův Městec, Morašice, Hořeněves, Vřešťov, Ostrov a 15 000 rýnských.²⁹

Hrabě František Antonín Špork (*9. 3. 1662 – †30. 3. 1738) se ujal po svém otci správy malešovského panství). Vzhledem k tomu, že malešovská tvrz byla zpustlá musel bydlet na loveckém zámku v Roztěži. Realizoval rozsáhlý

záměr dotvoření okolní krajiny, která si tento vzhled uchovala částečně dodnes. Nechal vybudovat mostky na potoku Švadlenka, vysazovat stromové aleje mezi jiným založil poustevnu v údolí Švadlenky u Roztěže a s největší pravděpodobností založil i lázně Roztěž. Protože byl vášnivý lovec nejspíše založil v údolí Vrchlice pod Hutským rybníkem slévárnu „rohrschmidte“, kde byla pravděpodobně zahájena puškařská výroba. František Antonín si zval zbrojíře na své panství, aby zde zavedli

²⁷ Augustus Sedláček - Hrady, zámky a tvrze díl XII. , nakladatelství ARGO 1997, str 134

²⁸ Přesné datum narození není asi známo. Toto je z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan-Špork>

²⁹ Augustus Sedláček - Hrady, zámky a tvrze díl XII. , nakladatelství ARGO 1997, str. 134. V r. 1686 přenechává F. A. Špork Ostrov a Hodkov svému bratrovi Ferdinandovi Leopoldovi

výrobu loveckých zbraní. Zároveň založil světský lovecký Řád svatého Huberta v Lysé nad Labem roku 1695.

Rovněž podepsal 8. 3. 1698 zakládací listinu kláštera na Vysoké pro tři mnichy z řádu augustiniánského kláštera v Lysé n. Labem. Když byl roku 1695 v lázních karlovarských, vyhrál na saském kurfiřtovi Fridrichovi Augustovi (pozdější král polský) sázku v obnosu 1 400 dukátů a peníze tyto věnoval na stavbu tohoto kláštera. Klášterní kaple byla zasvěcena sv. Janu Křtiteli. K tomuto klášteru bylo od loveckého zámku v Roztěži vysázeno podél cesty 1 100 lip, z kterých se do dnešní doby zachovalo pouze torzo. Klášter vyhořel 30. 4. 1834 po úderu blesku.

František Antonín, malešovské panství užíval 15 let, které nechal zpustnout, a prodal je 20. června 1699 hraběti Františku Antonínu Halleveilu, pánu na Pyšelích, Křivsoudově, Čechtích a Jeníkově za 280 000 rýnských.

František Antonín Halleweil pán na Čechtích, Pyšelích a Jeníkově byl zároveň potomkem významného rodu. Původně švýcarská šlechta jmenovaná podle hradu Hallwyl v kantonu Aargau se roku 1622 usadila i v Čechách. Zde byli členové tohoto rodu roku 1671 povýšeni císařem do hraběcího stavu za zásluhy ve vojenské a státní službě. František

Antonín byl oblíbenec císaře Leopolda I. Zemřel roku 1711 a podle závěti bylo jeho tělo pochováno v Praze, jeho srdce však v kryptě pyšelského kostela. Roku 1749 zemřel poslední známý mužský potomek rodu Halleweilů v Čechách.

Hrabě Antonín Halleweil po jedenácti letech prodal malešovské panství 20. října 1710 kanovníku v Bambergu, Würzburgu a Komburgu Johann Franz Karl svobodnému pánu z Osteinu za 400 000 rýnských. Zde nutno podotknout, že oba rody byly v příbuzenském poměru. Což asi byl důvod proč se Osteinové dověděli o panství v Čechách.

Johann Franz Karl Ostein (*4.10.1649 - †20.3.1718), kanovník v Bambergu, Würzburgu a Komburgu, tajný rada a prezident konsistoře, malešovské panství předal 11. října 1717 svému synovci Johannu Franzi Heinrichu Karlovi z Osteinu (*2. 2.1693 - †29. 4. 1742). Ten krátce nato kupuje ještě panství Úmonín a Mezholezy za 36 000 rýnských. Dne 4. prosince 1725 prodal Malešov **Karlu Joachymovi hraběti z Brédy**, za 600 000 rýnských a 500 Kremnických dukátů klíčného. Poddaní, když se dozvěděli, kdo je jejich novým pánem, nařikali: - *Běda, koupil nás Breda, z bohatých sedláků nadělá žebráků. Běda nám, běda!!*

Vypukla dvě selská povstání proti útlaku na podzim 1713 vzbouřenci oblehli zámek v Pečkách a rozešli se teprve na zásah čáslavského krajského hejtmana *Františka Ferdinanda*

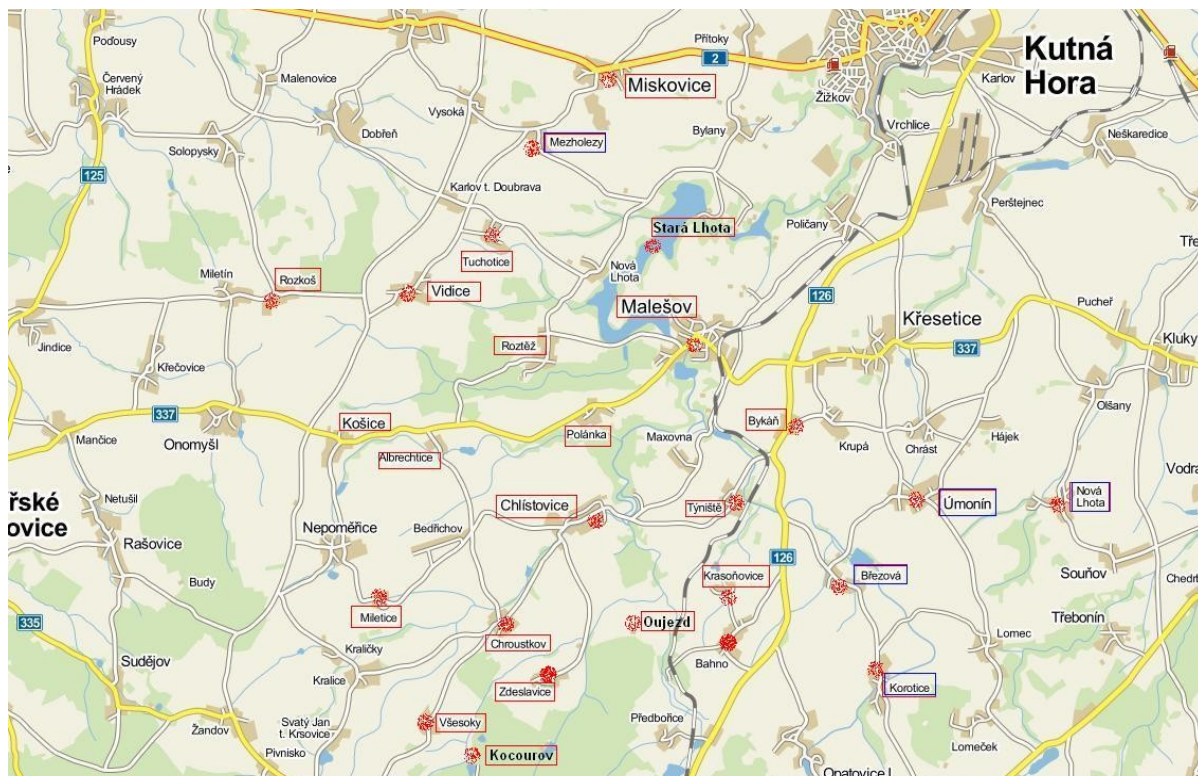
Haugvice. Spory *Karla Joachyma z Bredy* s poddanými však pokračovaly i dále, vzbouření se opakovalo v roce 1723. Tyto události popisuje Jaroslav Vrchlický ve svých „Selských baladách“. Jisté je, že hrabě Breda velmi špatně hospodařil. Na svých panstvích rozestých pomalu po celých Čechách prováděl rozsáhlou výstavbu zámků, kostelů ap. V Malešově byla za něho postavena správní budova panství tzv. zámeček a kostel sv. Václava. Je pochopitelné, že nemohl tuto rozsáhlou činnost finančně zvládnout a všechna svá panství postupně prodával, pokud neskončila pro dluhy v dražbě. To platilo i pro celé malešovské panství, které nemohl zaplatit a připadlo jeho věřitelům. Z tohoto důvodu byly v roce 1738 natrvalo odděleny Bohouňovice a Hranice od Malešova.

Pan Johann Franz Heinrich Karl z Osteinu měl na tomto panství ještě dluh 139 857 rýnských nedoplačené sumy trhové, proto odevzdány jsou statky malešovské dne 14. února 1744 zástupcům nezletilého syna Johann Friedrich Karl Maximiliana, Ignáci z Klenového³⁰ a jeho strýci Johann Friedrich Karl z Osteinu³¹ k spravování a malešovské panství zůstalo v jeho rodě do roku 1814. Statky Malešov, Dobřeň a Roztěž byly odhadnuty na 273 460

³⁰ Pán z Janovic

³¹ (*6. 7. 1689 – 4. 6. 1763) arcibiskup a kurfiřt mohušský

rýnských komorníkem desek zemských Karlem Zálužickým z Rosentálu. Další strýc Lothar Johann Hugo Franz Ostein³² prodává roku 1755 Mezholezy k ruce sirotků po bratrovi Johann Franz Heinrich Karl z Osteina a ty byly přičleněny k Malešovu.

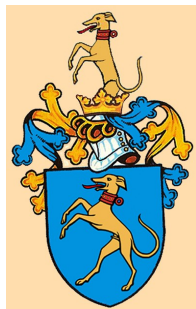

Malešovské panství v době kdy je zpět obdržel Johann Franz Karl Ostein

Připadnutím malešovského panství zpět Osteinům, získávají tito ohromný majetek v Českých zemích. Panství Malešov v Čechách a panství Dačice na Moravě, kde byla centrální správa obou panství v našich zemích. Osteinové převážně byli v Německu a odtud řídili všechnen svůj majetek.

Malešov a tím i celé panství zkusilo velké útrapy v roce 1742 a 1756 kdy se pruské vojsko usadilo kolem Malešova. Vybuodovali si zde opevnění, jejichž pozůstatky lze ještě dnes vysledovat zejména na Štimberkách. Také za prusko rakouské války v roce 1866 zde pobývalo Pruské vojsko. V té době sem zavlekli cholera, na kterou zemřelo 61 občanů Malešova.³³

Po smrti svého otce Johanna Franz Karla Osteina dědí jeho panství, **Johann Friedrich Karl Maximilian** hrabě von Ostein, svobodný pán na Pleši a Weinmarku (* 12. 4. 1735 v Petrohradě †25. 4. 1809 Aschaffenburgu), nejen poslední mužský člen rodu Osteinů, ale především majitel panství a zámků Malešov, Roztěž a Dačice na Moravě. Hrabě Johann Friedrich Karl Maximilián založil na malešovském panství roku 1798 Maxovnu, roku 1799 Bedřichov (Fridrichsdorf) a roku 1807 Karlov. K Malešovu již od roku 1776 náležel i Suchdol a Dobřeň,³⁴ které získal Johann Friedrich Karl koupí a připojil je ke svému malešovskému panství.

Na působení rodu Osteinů na mlešovském panství nás upozorňují erby Osteinů v Malešově nad vchodem do kostela sv. Václava (přestože byl kostel postaven za hraběte Bredy, byl pravděpodobně finančně zajištěn Osteiny a proto sem byl umístěn i jejich erb) dále na sousoší sv. Antonína, sv. Floriána a sv. Jana Nepomuckého v Malešově pod školou směrem k tvrzi.

³² (*21.06.1695 - 27.02.1759) kanovník v Eichstädtu a Augsburgu, probošt v Augsburgu, c.k. a mohučský tajný rada, tajný rada knížectví augsburského, eichstädtského a fuldského

³³ Kutnohorská slovesná i obrazová, díl druhý, část I. str. 235-236

³⁴ Kutnohorská slovesná i obrazová, díl druhý, část I. str. 382

Další erb Osteinů je na bývalém špýcharu v Suchdole nad vchodem z hlavní silnice na Prahu. (Přestože hlavní sídlo panství byly Dačice mají zde pouze jeden malý erb Osteinů v zámecké kuchyni).

Johann Friedrich Karl Maximilián, hrabě von Ostein, se v roce 1759 oženil s Ludovikou Charlottou Marií Annou v. Dalberg (*8. 8. 1739 – †20. 3. 1805 v Geisenheimu). V následujícím roce se jim narodila dcera Klara Elizabeth Sophia (*29. 3. 1760 – †24. 1. 1764), která se tedy dožila pouze necelých čtyř let. Jiné děti již neměl. Proto adoptoval syna svého švagra, synovce Friedricha Karla Antona, svob. pána von Dalberg (8. 10. 1787 – †22. 11. 1814), příslušníka starého šlechtického rodu původem z Porýní, a odkázal mu svá panství včetně malešovského a dačického.

Johann Friedrich Karl Maximilian a Ludovika Charlotta Maria Anna v. Dalberg na obrazech, které byly na zámku Roztěž

Friedrich Anton Ostein-Dalberg (* 8. 10. 1787 - † 22. 11. 1814) spolu s oběma panstvími přijal i příjmení a erb zesnulého strýce a v roce 1810 byl povýšen do hraběcího stavu. Jako voják sloužil od srpna 1813 u Schwarzenberských hulánů, zúčastnil se protinapoleonských tažení a bitev u Hanau a Brienne. 31. ledna 1814 byl zraněn kartáčovou střelou a na následky zranění a válečných útrap 22. listopadu 1814 zemřel. Jeho snoubenka Luisa Sturmfeder von Oppenweiler³⁵ se již neprovdala a později se stala vychovatelkou budoucího císaře Rakouska-Uherska Františka Josefa I.

jediná pravděpodobná podoba F. A. Ostein – Dalberga na návrhu jeho náhrobku v zámku Dačice

Friedrichovým dědicem se stal jeho bratr **Karl Anton Maximilian von Dalberg** (*3. 5.1792 v Mainzu – † 20. 3. 1859 ve Vídni), který však zdědil pouze majetek, ale ne již jméno a erb Osteinů.³⁶

³⁵ v letech 1830 – 1840 byla vychovatelkou Františka Josefa I. a jeho sourozenců, dvorní dámou císařovny Karoliny Augusty

³⁶ PhaDr Jana Bisová – Časopis společnosti přátel starožitností str. 108 . 1 / 2000

Na těchto obrazech je vyobrazen Karl Anton Maximilian von Dalberg s manželkou Maria Charlotte Sturmfeder v. Oppenweiler (*28. 1. 1791 - † 22. 10. 1866 v Dačicích).

Karl Anton Maximilian von Dalberg v roce 1816 získal český inkolát³⁷. V roce 1817 se oženil s Marií Charlottou, baronkou Sturmfeder von Oppenweiler. Měli jediného syna Friedricha Ferdinanda Franze Egberta (*9. 12. 1822 ve Vídni – †19. 9. 1908 v Dačicích).

*Dalbergové patřili mezi staré německé rody, jejichž původní panství se rozprostírala kolem Rýna. Po získání nového majetku se jedna větev usadila na dačickém a malešovském panství. O vážnosti tohoto rodu svědčí volání heroldovo při každé císařské korunovaci v Německu: „Není tu žádný Dalberg?“ Mezi předky tohoto rodu nacházíme významné osobnosti: Heribert, r. 990 arcibiskup kolínský, později prohlášený za svatého. Johann , v 15. století biskup wormský, kurátor univerzity heidelberské. Položil základ ke slavné bibliotéce heidelberské (bibl. Palatina). Adolf (*1678 – †1737), který založil roku 1734 univerzitu ve Fuldě, Wolfgang Heribert (*1750 – †1806), intendant mannheimského divadla, jehož zásluhou byli poprvé uvedeni Schillerovi Loupežníci či Karl Theodor Anton Maria (*1744 – †1817), který byl posledním mohučským kurfiřtem a primasem Rýnského spolku.³⁸*

S příchodem Dalbergů na malešovské panství, začíná jeho rozvoj. Ostejnové zde prakticky nebyli a správa panství podle toho asi vypadala. V 19. století mělo panství rozlohu 2 467,68 ha a zahrnovalo 27 vesnic s 6 152 obyvateli. Dále v tomto stol. zde byla slévárna železa, cihelna, šindelna, pivovar Malešov, dále hospodářské dvory v Albrechticích, Bílejově, Dobřeni, Malešově, Miskovicích, Roztěži, Suchdole a Zdeslavicích, pila (která zanikla s výstavbou vodárenské nádrže Vrchlice v roce 1970), nato vinopalna a olejna, které však byly do konce 19. století zrušeny. Na toku Vrchlice byly mlýny a další mlýn byl v Bořeticích.

Sídlo ředitelství malešovského panství bylo na záměcku v Malešově, který byl postaven za hraběte Karla Joachyma z Brédy, zřejmě již za účelem správy panství a ne pro ubytování jeho majitele.

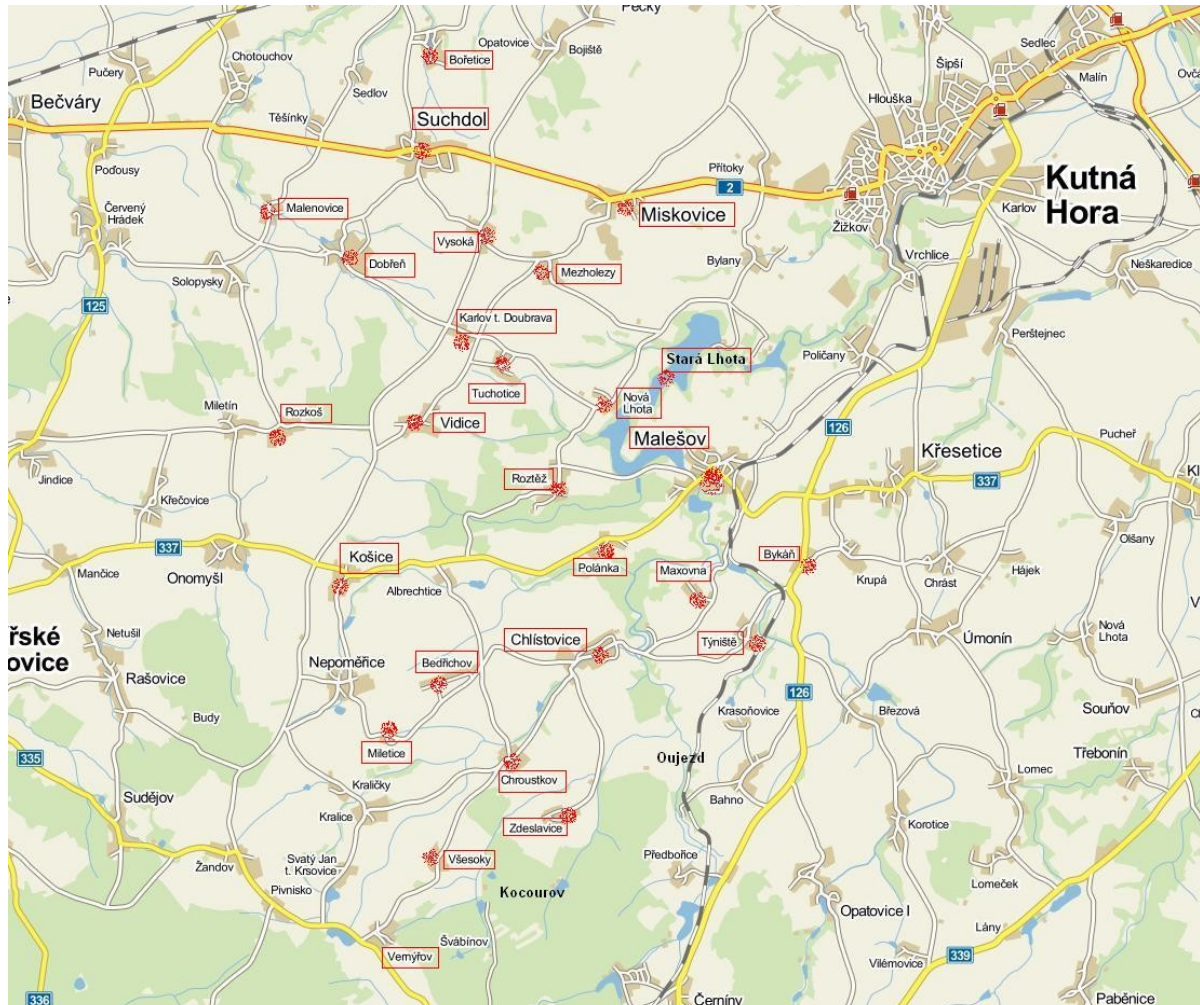
Karl Anton Maximilian von Dalberg po převzetí obou panství Dačice a Malešov si nechal stavebně upravit zámek v Dačicích, kde bylo sídlo celé rodiny. V letech 1827 – 30 byla provedena přestavba loveckého zámku v Roztěži. Do té doby bylo možné pobývat pouze na zámku v Suchdole (ten již poté nadále sloužil jen k hospodářským účelům).

Po smrti svého otce Karla Antona Maximiliana von Dalberga stává se dědicem dalbergovského majetku **Friedrich Ferdinand Franz Egbert von Dalberg**. Friedrich Ferdinand (*9. 12. 1822 – †19. 9. 1908) byl členem panské sněmovny, ale také významný

³⁷ české občanství

³⁸ Ottova encyklopedie obecných vědomostí – díl VI. Str. 874

ornitolog, sběratel motýlů a minerálů. Oženil se v roce 1846 s Marií Kunigunde v. Vittinghoff – Schell.

Malešovské panství v 19. století

Friedrich Ferdinand měl se svou chotí Marií Kunigundou v. Vittinghoff-Schell (*1. 3. 1827-† 29. 5. 1892 ve Vídni) osm dětí, z nichž řada se narodila či zemřela na zámku v Dačicích. V závěti rozdělil svá panství mezi dva syny. Pro mladšího Friedricha byly vyčleněny Dačice. Majetek v Německu, panství Malešov a také Řečice na Moravě zdědil Karl Heribert. Oba bratři se skutečně po smrti svého otce v roce 1908 o panství podělili podle závěti.

Friedrich Ferdinand Franz Egbert von Dalberg

Karl Heribert von Dalberg (*15. 4. 1849 - †8. 9. 1920) se oženil v roce 1873 s hraběnkou Marií Gabriele v. Spiegel zum Diesenberg – Hanxleden (*15. 11. 1854 - †6. 2. 1936).

Karel Heribert předpokládal, že bude majitelem celého dalbergovského majetku on. Proto si vybuodoval svoji novou hrobku na hřbitově v Dačicích, kde jsou pochovány obě jeho starší dcery. Ovšem otcova závěť změnila jeho záměry. Po smrti svého otce se tedy ujímá své zděděné části majetku a své sídlo přesouvá z Dačic na panství Malešov kde započal v roce 1909 s přestavbou a úpravami zámku v Roztěži. V tomto roce prodal řečický statek i se zámek Dr. Robertu baronovi Bachovi.

Karel Heribert s manželkou Marií Gabriele

Karel Heribert svého otce však přežil pouze o dvanáct let. Zemřel 8. září 1920 na zámku v Roztěži. Z manželství s hraběnkou Marií Gabriellou v. Spiegel zum Diesenbergr–Hanxleden měl tři dcery, vytoužený mužský potomek chyběl. Vzhledem k tomu, že se obě starší dcery ani nedožily počátku dvacátého století (Maria Josephine *15. 3. 1884 - †17. 4. 1897 a Maria Gabriele *8. 5. 1889 - †17. 7. 1900), stala se dědičkou Malešova a Roztěže třetí dcera Maria – Anna, svobodná paní von und zu Dalberg (*11. 3. 1891 - †22. 2. 1979).

Zmíněný **Fridrich Egbert von Dalberg** (*29. 1. 1863 - †9. 3. 1914), bratr Karla Heriberta, se oženil s Karoline v. Raab (*9. 1. 1874 - †13. 11. 1935) a měli sice dva syny, oba však zůstali svobodní a bezdětní.

Josef Maria Friedrich (*29. 4. 1906 - †16. 10. 1929 a Johanese Evangelisty *21. 6. 1909 - †21. 4. 1940). Smrtí mladšího z nich Johanese Evangelisty v Dačicích, starobylý rod v mužské linii vymřel.

Po smrti Johanna Evangelisty zůstala rodu jen linie ženská, reprezentovaná však pouze jedinou osobou, již výše zmíněnou Marií–Annou. Ta se provdala v roce 1912 za prince **Franze Emanuela Konstantina zu Salm–Salm** (*29. 8. 1876 – †10. 1. 1964). Marie–Anna, nyní tedy princezna zu Salm -Salm, bydlela na Roztěži. Její matka Gabriele zemřela na zámku v Roztěži 6. 2. 1936 ve věku nedožitých dvaosmdesáti let. Po jejím úmrtí se panství Malešov a zámek Roztěž dostaly do rukou zcela jiného rodu, a to Salm–Salmů. Franz Emanuel s Marií Annou měli 7 dětí a z toho 2 chlapce. Mladší syn Alfred (*16. 2. 1920) padl 30. 7. 1944 v Normandii ve Francii.

Úmrtím Johanna Evangelisty Dalberga 21. 4. 1940, přešly též Dačice do vlastnictví Salm – Salmů, které již dlouho neužili. Ke konci války uprchl Franz Emanuel Konstantin zu Salm–Salm v dubnu 1945 s celou rodinou z Roztěže do Německa.

Úmrtím Johanna Evangelisty Dalberga 21. 4. 1940, přešly též Dačice do vlastnictví Salm – Salmů, které již dlouho neužili. Ke konci války uprchl Franz Emanuel Konstantin zu Salm–Salm v dubnu 1945 s celou rodinou z Roztěže do Německa.

Vzhledem k tomu, že Salm – Salmové byli Němci vztahovaly se na jejich majetek v Čechách i na Moravě tzv. Benešovy dekrety a jejich majetek byl zkonfiskován.

Franz Karl zu Salm – Salm asi v roce 2010

Po smrti prince Franze Emanuela Konstantina zu Salm–Salm přebírá majetek Salm – Salmů jeho nejstarší syn **Franz Karl zu Salm – Salm**, který se narodil, jako čtvrté dítě Franze Emanuela a Marie Anny (*22. 2. 1917 Munster – †19. 11. 2011). Za II. světové války byl zajat v Rusku, odkud se vrátil již jen do Německa v r. 1948, kde se oženil s Marií v. Boeselager *3. 12. 1923. Měli spolu 8 dětí. V jejich vlastnictví zůstal jen zbytek rozsáhlého majetku Dalbergů a Salm – Salmů, ležící již jen v Německu.

Tím tedy končí výčet vlastníků malešovského panství a prakticky i celého malešovského panství. Po roce 1945 bylo zestátněno a rozděleno mezi nové vlastníky, většinou nájemce bývalých statků včetně dačického panství.

Malešovské panství, rozvoj a hospodářská činnost

Z přehledu panských rodů na malešovském panství je patrné, jak se měnila rozloha tohoto panství v průběhu věků. V 18tém století se ustálila jeho rozloha v hranicích bývalých panství Malešov, Sion, Tuchotice, Dobřeň a Suchdol.

Na tomto území byly od středověku tvrze a zámky, které se dílem zachovaly a dílem zanikly. Zaniklé tvrze jsou Rabštejn (u Staré Lhoty), Černý hrad nad Strží (v Roztěži), Tuchotice, Albrechtice, hrad Sion, Hranice (u Bohouňovic) a Újezd (u Zdeslavic).

Do současné doby se dochovaly: tvrz Malešov, zámek Roztěž a zámek Suchdol. Tvrz v Malešově ztratila v průběhu 16 - 17tého století ubytovací schopnost a postupně byla přeměněna na sýpku. Ta zde byla až do roku 1980. V roce 2002 koupil tvrz od Obce Malešov pan Ondřej Slačálek, který začal s obnovou tvrze.

Zámek v Roztěži v roce 1945 přešel na stát, který jej předal Československému svazu novinářů. V roce 2002 od novinářů koupil zámek pan Tery Gou, tchajwanský miliardář a majitel Foxconnu, který provedl nákladnou opravu zámku v letech 2003 – 05 a od té doby zámek slouží jen k soukromým účelům.

Zámek v Suchdole je dnes sídlem obecního úřadu v Suchdole. Ve své historii prošel mnoha vzestupy a pády. Vzhledem k tomu, že v 18tém až 19tém století bylo malešovské panství spojeno s dačickým na Moravě, bylo sídlo panství v Dačicích. To se odrazilo na tom, že malešovské panství bylo jen okrajové. V roce 1816 vynášelo malešovské panství 50 000 zlatých a dačické 70 000.³⁹ Sídelním zámekem panství byl zámek v Dačicích. Nebyl tedy kladen žádný velký důraz na zřízení a údržbu panského sídla na malešovském panství. Lovecký zámek Roztěž v té době nebyl asi přizpůsoben pro trvalejší bydlení.

Zámek v Suchdole trpěl zejména při vojenských taženích. V době války mezi Pruskem a Rakouskem v letech 1778 – 1779 (bramborová válka o bavorské dědictví) byl v zámku zřízen lazaret. Zámek byl poté prakticky pro velký zápach neobyvatelný. Bylo nutné vytrhat a spálit podlahy, opravit omítky a fasádu a znovu celý zámek vybělit. Došlo i ke značnému poškození mobiliáře hlavně špatným uskladněním ve vlhkých sklepech zámku. Zbylý nábytek byl odvezen do Dačic.

Další pohromou bylo ubytování Ruských vojáků při jejich návratu přes naše území do Ruska, po vítězství nad francouzskou armádou na italském bojišti v roce 1799 pod vedením Maršála Suvorova. Ve dnech 26. ledna až 9. února 1800, zde odpočívalo a zotavovalo se jeho vojsko.

Přes tyto pohromy byl jediným místem pro ubytování majitele na malešovském panství právě zámek v Suchdole. To dosvědčují dopisy Friedricha Ostein – Dalberga své matce z roku 1811 a poté Karl Dalberga z let 1815 – 16.

Nato již suchdolský zámek neustále strádal. Sloužil již jen pro hospodářské účely: cukrovar, sýpka ap. až do roku 1925, kdy jej koupila Obec Suchdol.

Po Bílé hoře bylo hlavní církevní centrum malešovského panství kostel Matky Boží na Bykání. Zde byla fara a vedla se tu i původně matrika pro celé malešovské panství. Později byly ještě farní kostely sv. Václava v Košicích a sv. Markéty v Suchdole. Ostatní kostely byly filiální: kostel P. Marie na Vysoké (patří mezi nejstarší kostely v Čechách), kostel sv. Václava v Dobřeni (zde jsou zachovány náhrobní kameny šlechtických rodin Dobřeňských z Dobřenic a Voděradských z Hrušova), kostel sv. Václava v Malešově, a kostel sv. Mikuláše ve Vidicích.

Sídlo ředitelství panství bylo na zámečku v Malešově, který byl postaven za hraběte Karla Joachyma z Brédy, zřejmě již tehdy za účelem správy panství a ne pro ubytování majitele panství.

Nyní k hospodářské činnosti:

Na konci feudalizmu činila výměra panství 11 267 jiter (z toho 7 360 jiter rolí a 1 559 jiter lesů) na dominikální půdě v rozsahu 5 326 jiter bylo v režii panství 7 dvorů s ovčiny, dvůr v Roztěži byl propachtován a dvůr v Rozkoši emfyteutizován. Lesní půdu obhospodařovala

³⁹ Jana Bisová, Dalbergové v českých zemích, Dačický vlastivědný sborník III/2005

dvě polesí: Kocourov a Michovec. Z průmyslových podniků zůstal v provozu pivovar a pila, kdežto cukrovar, železné hamry, vinopalna a olejna později zanikly.

V 19. století mělo panství rozlohu 2 467,68 ha a zahrnovalo 27 vesnic s 6 152 obyvateli. Na této rozloze bylo 8 dvorů ve vlastní režii – Malešov, Bílejov, Roztěž, Suchdol, Dobřeň a Miskovice o výměře 1 036 ha a panské dvory v Albrechticích a Zdeslavicích s výměrou 302 ha. Z celkové rozlohy 2 467,68 ha na lesní půdu připadlo 1 090 ha. Byly zde tři lesní revíry: **Michovec** (lesy mezi Zdeslavicemi, hájenkou Újezd, rybníky Pastvickým a Vidlákem), **Kocourov** (lesy od Zdeslavic k Pastvickému rybníku, Chroustkovu, k Židovskému rybníku a až k Hejničnímu rybníku /hájenka Kocourov/) **Roztěž** a Albrechtice. Sídlo lesního úřadu bylo v Roztěži. Zpracování dřeva bylo zajištěno na pile v Malešově.

Dále v tomto stol. zde byla slévárna železa, 2 cihelny, pila, šindelna a pivovar Malešov.

Na toku Vrchlice byly mlýny: Sion, Dubina, Rákosov, Karlov, Rabštejnka, Slaměnc, Řešeto a další mlýn byl v Bořeticích. Původně bylo mlýnů víc: Sion, Dubina, Rákosov, Čakovský (pod Hamerákem), Panský (pod tvrzí Malešov), Karlov, Stará Lhota, Rabštejnka, Slaměnc, Řešeto, Stračovský a Obický na Vrchlici, Bořetický mlýn u Bořetic, Červený a Kohoutů mlýn pod tvrzí Hranice u Bohouňovic I.

Friedrich Ferdinand Dalberg a po něm i jeho syn Karl Heribert se snažili o rozvoj malešovského panství. Hospodářský dvůr v Bílejově byl vzorovým hospodářstvím, kam jezdily exkurze z dalekého okolí. Prováděla se výstavba nových hospodářských budov na jednotlivých panských dvorech. Nebylo ani opomenuto na zaměstnance jednotlivých dvorů. Byly budovány tzv. „panské baráky“ pro ubytování rodin čeledínů.

Přestavěla a zmodernizovala se pila v Malešově. Byla zde vybudována i malá elektrárna na vodní pohon a v případě malého průtoku vody bylo možné přejít na parní pohon. Elektrický proud byl odtud zaveden i do nově přestavěného zámku v Roztěži.

Pravděpodobně záměry K. H. Dalberga byly daleko rozsáhlejší ale v roce 1914 vypukla I. světová válka, která rozvoj panství ukončila. V nově vzniklé Československé republice byla vyhlášena pozemková reforma a tím byly zrušeny velkostatky. Podle **Schematismu velkostatků v Čechách**, Praha 1933 se uvádí pro velkostatek Malešov:

Zámek s kaplí a parkem v Roztěži u Malešova

Dvory: Malešov, Bílejov, Roztěž, Zdeslavice jsou propachtovány.

Bývalé dvory, nyní zbytkové statky: Albrechtice 120,5 ha, Pastevní družstvo v Albrechticích.

Bývalé dvory Dobřeň, Miskovice a Suchdol byly rozdělené celé.

Lesy tvoří revíry: Újezd, Kocourov a Roztěž- Albrechtice s bažantnicí.

Převládající dřeviny: borovice, smrk, bříza, modřín, dub.

Průmysl: pivovar v Malešově jest ve vlastní režii. Propuštěno ze záboru dle § 3 a záb. zák.

Prodejné plodiny: dřevo palivové a užitkové, pivo.

Pozemková reforma: záboru podléhala soupisová výměra 2 667 ha.

Z toho rozparcelováno:.....1 092 ha

Zbytkové statky:..... 120 ha

Propuštěno ze záboru dle § 3 a, 11 a 20.....1 455 ha

(dle stavu koncem r. 1928: propuštěno 219 ha, v záboru 1 248,5 ha)

Z toho vyplývá, že prakticky Dalbergům a následně Salm - Salmům zbyly pouze bývalé dvory Malešov, Bílejov, Roztěž, Zdeslavice, které byly propachtovány a ostatní byly rozparcelovány. Dále jim zůstaly ve vlastnictví pouze lesy, pila, pivovar (52 hl várky, 4 000 hl výstav) a zámek. Po roce 1945 bylo na základě Benešových dekretů vše znárodněno.

Nelze opomenout i rybníky. Za Jiříka z Hustiřan bylo vybudováno velké množství rybníků a ještě začátkem 16. století jich bylo na malešovském panství 48 o výměře cca 155 ha. Postupně zanikaly a byly přeměněny většinou v louky. V 19. století jich již bylo pouze 16 o celkové výměře cca 70 ha, které byly využívány k chovu ryb. *Roční produkce činila 14 ale i 27 q kaprů, nějaká váha štik, nepočítaje ryby plevné (okouny, bělice) a raky. Jakost malešovských ryb, zejména kaprů, bývala proslulá a zpeněžení výhodné.*⁴⁰ Podle mapy I. vojenského mapování – josefského z let 1764-1768 napočítáme na malešovském panství 56

⁴⁰ Historie Malešova, Ladislav Krtíl 2000

rybníků. Ovšem v mapách II. vojenského mapování – Františkova z let 1836-1852, měřítko 1: 28 800 již jen 21 rybníků. Dle SCHEMATISMU Joh. F. Procházky Praha 1880 se již uvádí jen 8 rybníků o celkové výměře 27 ha.

Na panství již od začátku 17tého se rozvíjela i průmyslová výroba. V místě zvaném Černá ruda, dnes nad hrází přehrady Vrchlice je starý opuštěný důl na železnou rudu. Jedná se o lokalitu s malým ložiskem, ale vysokým obsahem železa v rudě. Kdy byla zahájena těžba v tomto dole se již asi nedovíme. Určitě to bylo již za hraběte Františka Antonína Šporka. Dle Müllerovy mapy z roku 1720 byla pod Hutským rybníkem fabrika (asi huť, odtud název Hutský rybník). Toto dolování bylo pravděpodobně načerno. Hrabě Jáchym Breda ihned po koupi malešovského panství v roce 1725 požádal o povolení těžby železné rudy v tomto dole. V letech 1732 - 1733 bylo odvezeno do hutí téměř 4 100 q rudy. V roce 1756 důl vyhořel a těžba byla zastavena.

Těžbu rudy obnovil až v roce 1804 kníže Schönburg, který si pronajal tyto doly od hraběte J. F. K. M. Osteina za 4 q železa ročně. Poté již těžbu prováděli s přestávkami různí nájemci a panství Malešov byla odváděna pouze část z výnosu dolu.

Po roce 1948 byly doly znárodněny a těžbu zde provádělo několik národních podniků. V letech 1955 - 57 bylo vytěženo 10 500 t rudy. V roce 1958 byl důl definitivně uzavřen a dnes je místo zajištěno oplocením a těžební jámy jsou zakryty mřížemi.

Výskyt kvalitní železné rudy na panství podpořil i její zpracování. Pod Hutským rybníkem vznikl železný hamr, který původně využíval k pohonu vodu z Hutského rybníka. Pro vznik hamru a tavbu železa zde byly ideální podmínky. Těžba kvalitní rudy, dostatečný průtok vody ve Vrchlici, případně velká zásoba vody v rybníku Hutský, okolní lesy poskytovaly dostatečnou zásobu pro výrobu dřevěného uhlí včetně výskytu kvalitního vápence v okolí Miskovic. Tyto ideální podmínky byly i pro zahájení hutní a slévárenské výroby. Pravděpodobně zde byla zahájena Františkem Antonínem Šporkem výroba loveckých zbraní. Dokládá to i samotný název slévárny „Rohrschmidte“. (Volně přeloženo kovárna na roury či hlavně).

V první polovině 18tého století byl již vybudován další hamr či slévárna⁴¹, která je ještě zakreslena v katastrálních mapách z roku 1838. Zkušeností s výrobou hlavní pušek bylo využito za panování císařovny Marie Terezie, která zde v roce 1786 zahájila výrobu vojenských pušek.⁴² V té době byl ještě v provozu původní hamr pod Hutským rybníkem. Ke konci 19tého století byla zrušena výroba i v této nové slévárně.

V první polovině 19tého století se zde začalo i s výrobou cukru. Franz Grebner správce malešovského a dačického panství začal v roce 1828 pěstovat cukrovou řepu na dačicku. V následujícím roce vybudoval v bývalém pivovaru v Kostelním Vydří cukrovar. Vzhledem k vysoké nadmořské výšce (cca 500 m) byly na dačicku problémy s pěstováním cukrové řepy. Proto již v letech 1831 – 32 byla část zařízení cukrovaru z Kostelního Vydří přestěhována do budovy zámku v Suchdole. Kolem Suchdola je to již řepařský kraj (nadmořská výška cca 365 m). Suchdolský zámek značně utrpěl právě zřízením cukrovaru. V roce 1875 byl cukrovar zrušen a zámek byl již využíván pouze pro potřeby sýpky a skladiště. Byl to jediný cukrovar na malešovském panství.

(Cukrovar v Kostelním Vydří byl zrušen a bratři Grebnerové si vybudovali nový cukrovar v Dačicích. Zde se vyráběl cukr z dovážené cukrové třtiny (1833 – 1852). Ředitel cukrovaru J. K. Rad vynalezl v roce 1842 lis na kostkový cukr. Dokladem toho je pomník kostky cukru v Dačicích. Ovšem tento cukrovar již nepatřil Dalbergům.)

Šlechta na svých panstvích měla od středověku výhradní právo vařit a prodávat pivo. Založení pivovaru v Malešově se datuje k roku 1576. Ovšem v kupní smlouvě ze dne 18. května 1576 je již uveden mezi jiným i pivovar. To znamená, že s největší pravděpodobností zde byl pivovar již dříve. Pivo se zde vařilo tedy několik století. Před ukončením výroby

⁴¹ I. vojenské (josefské) mapování - Čechy, mapový list č. 145

⁴² Bílek Jiří, Bílá místa české historie 2 str. 196

v roce 1942 byl výstav 4 000 hl piva. V roce 1944 byl pivovar s konečnou platností zrušen. Od té doby chátará a budova není využívána k žádnému účelu.

Ještě v průběhu druhé poloviny 19. století zanikla šindelna, cihelna, cukrovar, železné hamry a olejna⁴³. V druhé polovině 20. století bylo prakticky zrušeno mletí v mlýnech a ty slouží dnes k jiným účelům. Některé jsou již zatopeny vodou přehrady Vrchlice.

Najdeme ještě v přírodě zbytky hrází bývalých rybníků, lomů i objektů sloužících k zemědělské a lesní i další výrobě. Některé objekty jsou ještě zachovalé, ale slouží k něčemu jinému. Většinou jsou jen rozvaliny a někde již není po nich ani památka.

Snažil jsem se zachytit aspoň část historie malešovského panství pro budoucí pokolení. Víím, jak je složité hledat prameny. Pamětníci již nejsou a hledání archiválií je náročné.

Pro přiblížení doby hraběte Brédy přikládám z knihy Ant. J. Zavadil, Kutnohorsko slovem a obrazem 1914, díl II.:

BOUŘE SELSKÉ NA PEČECKU R. 1713

Dne 13. měs. dubna r. 1713 uvázal se v držení panství pečeckého Karel Jáchym hrabě Bréda, královský místodržící a většího soudu zem. přisedící v království Českém. Koupil je od Františka Adama hraběte z Trautmansdorfu za 301.500 zl. Panství to bylo tehdy mnohem většího rozsahu než jest nyní; náleželyť k němu i Kbely, Bečváry, Hrádek n. Pod'ousy, Jindice a roku 1723 rozmnoženo i o statky Radboř s přísl., Pašinku a Skalici.

Poddaní rozsáhlého panství s novou vrchností byli nevalně spokojeni, neboť za panování hraběte Trautmannsdorfa vedlo se jim obstojně, a o hraběti Brédovi již pověst hlásala, že jest pánem nadmíru přísným. Dosti záhy měli ubozí poddaní příležitost z vlastní trpké zkušenosti přesvědčiti se o tom, že pověst nelhala.

Hrabě Bréda hned po svém nastoupení ustanovil za hejtmana pečeckého Františka Vojtěcha Schultze, jenž byl hodným sluhou svého pána. Tento s neúprosnou přísností ihned jal se vymáhati od poddaných víceleté nedoplatky činže gruntovní, zbylé po předešlé vrchnosti, čímž je nad míru proti sobě popudil. Ale na pokraj zoufalství přivedl ubožáky tím, že je proti dosavadnímu obyčeji nutil k robotování při dvorech příliš vzdálených a při četných stavbách, které hrabě Bréda hned po svém nastoupení podnikl. Zanedlouho byly nelidským nakládáním pobouřeny mysli všech poddaných v míře povážlivé, a bylo zapotřebí jen malé jiskřičky, by celé to množství nahromaděné látky hořlavé se rozlítlo ve zhoubný požár následků nedohledných - zvláště, když hejtman nařídil, aby sedláci dováželi dříví až do Prahy.

Tohoto zevnějšího podnětu k zjevnému opření se nelidské libovůli úředníků vrchnostenských záhy nespokojencům se dostalo. - Vedle poddaných měl nejvíce příčin býti nespokojen s novou vrchností bývalý obroční pečecký Jiří Putschögel, který hned po nastoupení hraběte Brédy ze služby byl propuštěn a od té doby se zdržoval se svými dvěma syny a bývalým písařem Holubem v hutích skelných v Nespeřicích. Odtud častěji navštěvoval mlynáře lišfanského Jiřího Pokorného, který také netěšil se přízni ani kácovských ani pečeckých úředníků, neboť oba hejtmané ve svých zprávách o něm svorně jej nazývají „šelmou, která již dávno dozrála pro šibenici“ (ein general-schelm und dieb, der schon laengst den galgen verdient haette).

Tito tedy jsouce žádostivi pomsty, stali se hlavními původci a duší celého povstání. Oba častěji docházeli do Žandova a tu v hospodě při džbánku po dlouhý čas vším možným způsobem sedláky, kteří jim své utrpení žalovali, v nenávisti proti hejtmanovi a vrchnosti utvrzovali, ku zpívání hanlivých písní (z nichž jedna, pokud ústním podáním v paměti lidu zdejšího se zachovala, měla tento začátek: „Ach běda, běda - koupil nás Bréda - z pečeckých sedláků - nadělal žebráků“ atd.) povzbuzovali, ba i je přemlouvali, by mocí opřeli se nelidskému s nimi nakládání.

⁴³ Ottova encyklopedie obecných vědomostí – díl XVI. Str. 702

Když pak hejtman Schultz, nedbaje četných proseb za poshovění, počal vymáhati nedoplatky činže zbylé z dob hraběte Trautmansdorfa, měl Putschögel sedláky k tomu, aby placení prostě odepřeli a na robotu nechodili ani nejezdili.

Žandovským se řeči takové nadmíru líbily; pochybovati o slovech Putschöglových jim ani nenapadlo. Rychtáře Ondřeje Vojtu a konšela Jana Nouzu měl záhy na své straně. S ostatními Žandovskými byla práce poněkud těžší. Než tu věděl písař Holub radu.

Když v neděli dne 15. října 1713 téměř všichni v hospodě se sešli, aby si navzájem postěžovali, vypravoval jim písař Holub novinu, která je nemálo poděsila a myslí všech dosud snad nerozhodných náhle obrátila. Pravit totiž, že hrabě Bréda musí císaři 300 vojáků postaviti a ty že chce vesměs z panství pečeckého vzíti; hejtman že již má všecky sepsané, že příležitost ta vítaná, by se žandovským pomstil. Zanedlouho že prý je dá schytati a odvésti v poutech do Prahy jako rekruty.

Žandovští byli zprávou tou velice pobouřeni. Ke všemu přišla v tu chvíli do hospody stará baba, Beneška (pan hejtman o ní praví ve své relaci ke gubernium, že „kam čert sám se styděl jíti, ji za sebe poslal“); ta nejen že zprávu Holubovu potvrdila, ba ještě také sedlákům namluvila, že byla při tom, jak hejtman 1000 párů pout u kováře objednal.

Teď byl plamen na střeše. Nebylo více zapotřebí ztročený ten lid přemlouvati ke vzbouření. Všichni byli jedné mysli; vždyť povstáním nemohli ničeho ztratiti, ale ovšem jak se domnívali, ne nepatrných úspěchů získati. Za vůdce zvolen lištánský mlynář Pokorný, který také slíbil, že se o potřebné zbraně postará.

Na příští středu (18. října) očekáván hejtman Schultz do Žandova, neboť ve čtvrtek měl býti loven rybník „Kukla“ jenž byl 100 kopami kaprů osazen. Hejtman nesměl naléztí spiklence doma, vždyť kdož ví, nepřiveze-li ta obávaná pouta s sebou. Nezbyvalo tedy mnoho času k přípravám. Jiřík Pokorný, mlynář lištánský, začal sháněti zbraně. K tomu účelu navštívil v úterý hutního mistra v Bošticích (na Kácovsku) a prosil jej, by mu svou pušku zapůjčil, udávaje za záminku, že si chce v císařském hájemství zastřeliti kus zvěře. Tento nemohl prosbě jeho vyhověti, neboť svou pušku měl u zámečnicka v Kochanově ke správě. Mlynář tím nedal se odstrašiti; šel do Kochanova a tam u zámečnicka vyzvedl nejen pušku hutmistrovu, ale i jinou, kterou u něho našel, odnesl téměř násilím.

Ve středu 18. října vytáhli všichni žandovští, až na 4 muže, kteří doma zůstali, počtem 13 hlav, majíce v čele mlynáře lištánského ze vsi. K nim připojilo se 5 mužů cizích. Ozbrojeni střelnou zbraní byli kromě mlynáře toliko čtyři, obecní pastýř měl kord a konal služby adjutanta, ostatní měli jen hrubé kyje a podávky.

Sotva 19 spiklenců vesnici opustilo, přijel do Žandova okolo 5. hodiny odpolední hejtman Schultz, který o osnovaném vzbouření ani tušení neměl. K nemalému leknutí svému uslyšel od lidí ve vesnici zbylých, co se událo. Za takovýchto poměrů nezbyvalo mu nic jiného nežli co nejrychleji domů se odebrati. Přišed do Peček, ihned učinil zprávu ke krajskému úřadu do Čáslavě a prosil o vojenskou pomoc; zároveň však, obávaje se, že by tato pro přílišnou vzdálenost hejtmanů čáslavských pozdě přijíti mohla, požádal o radu a pomoc rytíře Haugvice z Biskupic, pána na Bečvárkách, nejbližšího hejtmana kraje kouřimského, vedle toho vyzval i hejtmana panství kácovského, Augustina Olbrichta, by s lidem ozbrojeným sedlákům v cestu se postavil a je k návratu přinutil. Rolníci zatím s křikem a lomozem táhli do lesa a po hrázi rybníka „Kukle“ do Lhoty Kamenné. Dělníky o hrázi pracující zahrnali, chalupníky ze Lhoty vzali s sebou, ty pak, kteří jsouce myslí střízlivější, o zdaru jich počínání pochybovali a vzpoury se zúčastniti zpěchovali, holí a pěstí je přinutili.

Tak počet jejich záhy se zdvojnásobil. Že byl již večer, opatřili se pochodněmi smolnými i slaměnými a táhli do Vernýřova a odtud do Kralic. Tam byli s otevřenou náručí uvítáni; Pavel Vlasák, rychtář, Václav Cendelín, konšel a všichni ostatní rolníci přidali se k nim. Jinak smýšleli sedláci v Nepoměřicích a zejména rychtář Jiřík Kysela. Ti nechtěli s počátku o povstání ani slyšeti, a teprv když rychtář pádnými důvody, po nichž mu mnoho modřin zůstalo, k účastenství donucen, vidouce nezbytí, táhli s nimi. Ostatně jeden z Nepoměřických, Frant. Fiala, povstalcům velmi prospěl svou znalostí písma; neboť téhož dne jménem rolníků k sousedním úřadům vrchnostenským, zejména k hejtmanům malešovskému a zasmuckému napsal žádost, „aby jim nemohoucím v sídlech svých obstatí, udělil nějaký truňk piva a kousek chleba, že se mu chtějí vedle možnosti vším dobrým odměniti a na jeho panství v

ničem neškoditi. Od fůry a posla že chtějí zaplatiti.“ A aby žádosti té více váhy dodal, nezapomněl podotknouti „Z malešovského panství že jim vzkazují, aby se k nim pouchýlili, ale toho že na žádný způsob nechtějí učiniti.“

Malešovský hejtman František Rechenberger dal se žádostí tou obměkčiti, a odeslal rolníkům dva sudy piva a dal jim napěci chleba z korce mouky. Z Nepoměric odtáhli vzbouření do Onomyšle a cestou nacházeli dílem dobrovolných stoupenců, dílem hrozbami a bitím všechny muže donutili, že se k nim přidali. Během noci do rána vzrostl jich počet na 200, zároveň podařilo se jim, prostřednictvím Pavla Machotky, rychtáře jindického, zásobiti se střelivem. V Onomyšli přidali se k nim všickni muži s rychtářem Jakubem Horákem a konšelem Jakubem Duškem včele, kteří již od delšího času robotu dle přání hejtmana vykonávati se zpěchovali. Tak přišli před svítáním dne 19. října do Jindic. Zde spojili se s lidem rašovickým a v krčmě vypili všechno panské pivo. Tak a podobně činili všude.

Zatím vzrůstal jich počet v míře povážlivé. Sedláky z Jelčan, Drahodobudic, Hrádku, Miletin a Solopisk v předešlé noci vybourili ze spánku a většinou násilím donutili k účastenství ve vzpouře. Z Jindic a Hatí hrnul se celý dav za divokého křiku do Bečvár. Cestou všude vyháněli mlatce panské ze stodol a rolníky s polí, v čemž dle zprávy hejtmana nade všechny vynikl Krištof Sojka, rychtář hrádecký.

V Bečvárech připojil se k nim rychtář Jiří Bělina se všemi muži, a odtud počtem již 300 hlav za hlučné střelby k polednímu dorazili do Bečvárek. V tamnějším zámku bydlel rytíř František Ferd. Haugvic z Biskupic, jeden z hejtmanů kraje kouřimského. K němu odebrala se

deputace nespokojenců s Ondřejem Ježkem, rychtářem drahodobudickým, v čele. Stížnost rolníků přednesl Jakub Novotný, konšel drahodobudický. Rolníci naříkali na nelidské s nimi nakládání, pravili, že jsou proti dosavadnímu obyčejí potahováni k robotám, jakéž nikdy nekonali, že při robotě pro malicherné příčiny bývají bití do krve a dobytek jejich trýzněn, proto, že vidouce nezbytí, mocí domáhají se toho, čeho pokornými prosbami marně dosíci hleděli.

Hejtman Haugvic, vzav v úvahu ne nepatrný jich počet a obávaje se násilí, mluvil s nimi laskavě a slíbil jim, že sám zítra do Peček se odebere (bylť o to i od Schultze jménem hraběte Brédy snažně žádán) a žádost jejich vyřídí, načež je napomenul, aby se domů odebrali, vrchnosti poslušnosti neodpírali a mírnou cestou práva svého se domáhali, k čemuž že jim dle možnosti své radou nápomocen býti chce. Odpovědí takovou se rolníci nespokojili a čekali, že nesnesou více nelidského nakládání a že kruté vrchnosti poslouchati nebudou. Odtud odtáhli pohromadě do Chotouchova a Solopisk, kdež také od šenkýře vynutili všechno panské pivo. Posilnivše se odebrali se na noc do Kbel a rozešli se zde a ve Kbilku na nocleh po bytech i hospodách. Těže noci ještě vypravili odtud své posly s pochodněmi do ostatních vesnic panství pečeckého, vzkázavše poddaným, „aby do příštího rána najisto k nim se přidali, jinak že pro liknavé si dojdou a bitím i drancováním je k účastenství ke vzpouře přinutí; jestliže ale který se schová, aby nemusil s sebou, tomu že střechu nad hlavou zapálí.“

Když o počínání sedláků hejtman Schultz bezpečné zprávy měl, z velkého strachu napsal k nim do Kbel dopis následujícího znění (koncept zachoval se v archivu pečeckém): „Pánb s námi a zlý pryč, pokoj nám i vám! Rychtářové, konšelé, všickni spolusousedé milí! S nemalým podivením spatřiti musím, jakou roztržitost a nepěknou pověst sobě tu děláte. Vidíte očitě a slyšíte ušitě, jak bůh na všech stranách metlou morovou hrozí a mnohé trestá. Vy pak bez ohledu toho a ze příčiny mně nepovědomé, takové povyky působíte, ježto, kdybyste nějakou podstatnou příčinu proti mně nebo J. Exc. panu hraběti měli, vždyť jste to jinším způsobem hledati mohli a ne takovýmto zbrojným způsobem. Nicméně již se to stalo a já to nenapravím. Však vás všechny pro boha prosím, pamatujte, co to s sebou přináseti může, a jen již dále sem nechodte, sice paní hraběnka z toho smrt dostane. - A co vaše žádost nebo obtížnost jest, prosím, dejte mně to punkt od punktu písemně a přijďte všickni rychtářové spolu s konšely sem na Pečky, jiní pak sousedé ku své práci a dítkám ať domů jdou. Já vám slibuji, že se to ve všem dobrém a bez povyku a křiku napraví, a jestli by se jednomu neb druhému, ač nevím, nějaké ukrácení bylo stalo, snadno se vám navrátí. S tím vám všem dobrou noc vinšuji, a zůstávám vám všem ve všem dobrém sloužití volný.“ Hejtman Schultz.

Skroušený tento list hejtmanův minul se se žádoucím účinkem. Poslové odebrali se do okolních osad, ale málo jich vyzvání uposlechlo. Proto následujícího jitra (20. října) táhl celý dav od vesnice k vesnici, a sice ne cestou, ale přes pole, a kdo byl dopaden, musil buď po dobrém neb po zlém s sebou.

Konečně všickni přišli do Peček a postavili se nedaleko zámku. V zámku zatím panovalo nemalé rozčilelní. Hrabě Bréda byl nepřítomen, hraběnka umírala úzkostí, hejtman Schultz, jenž měl nejvíce příčin báti se, měl malou dušičku a nevěděl si rady. Konečně vzmužil se, vyšel k sedlákům a hleděl je k rozejití pokojnému přiměti hladkými slovy nešetře slibů. Tázal se jich udiveně po příčině povstání, apeloval na jich cit líče jim strach churavé hraběnky a p.

Rolníci slova svého trýznitele sice klidně vyslechli, ale neuznávali jej za hodna odpovědi, jedině to mu oznámili, že bečvářský pán jim připověděl, že sám věci jejich se ujme a do Peček přijede. Ostatně chovali se očekávající příchodu hejtmana krajského v Pečkách zcela slušně, nedopouštějíce se nijakých výstředností.

Za krátko přijel hrabě Bréda vraceje se z cesty a s ním skoro zároveň dostavil se do Peček rytíř Haugvic z Biskupic, hejtman kraje kouřimského, se svým příručím. Tento dal ihned povolati všecky rychtáře do kanceláře zámecké. Avšak rychtářové neuposlechli. Bylo třeba trojího vyzvání, nežli se odhodlali vstoupiti do kanceláře. Rytíř Haugvic za nepřítomnosti hejtmana Schultze dal si ještě jednou opakovati od nich vše, co mu již v Bečvářech vypravovali, dal sepsati protokol o stížnosti jejich, chlácholil rychtáře slovy laskavými a napomenuv je, by své spoluobčany k rozchodu přiměli a propustil je.

Laskavé řeči pánův a patrný jejich strach dodal rolníkům tím větší odvahy. Napomenutí rychtářů některých nedbali, ale svorně se vyslovili, že tak dlouho pohromadě zůstanou a v lese záseky si učiní, pokud svým passivním odporem nedomohou se splnění svých tužeb a zadostučinění za přechetná utrpení a bezpráví. I uvádějíce usnesení své ihned ve skutek, odtáhli k večeru všickni do Solopisk, kdež dílem ve vesnici přes noc zůstali, dílem v lese u vesnice způsobem vojenským se ohradili.

Následujícího dne (21. října) hned záhy ráno dostavili se do Peček oba hejtmani kraje čáslavského, aby dle povinnosti své věc vyšetřili. Rychtářové vyzvání zvláštním poslem, aby do Peček k nim se dostavili. A k nim během dne vypraveno poslu několik, neuznávali za dobré uposlechnouti. Sedláci zatím u Solopisk cvičili se ve vojenských pochodech a po celý den z několika ručnic, jimiž ozbrojeni byli, stříleli pilně do terče na 500 kroků vzdálenosti. Nechtělali komise od kraj úřadu vyslaná s nepořízenou domů se vrátiti, byla nucena jíti za rebely. Těm zatím vojenský život se znechutil, i nebylo úředníkům právě příliš nesnadno je umírniti, ba i k tomu je přivedli, že ze svého středu deputaci vypravili ku hraběti Brédovi, která jej jménem všech nespokojenců pokorně odprosila, a od něho ovšem odpuštění dosáhla.

Tak skončila se nekrvavá revoluce sedláků pečeckých bez větší pohromy pro obě strany dosti šťastně. Než věc tím nebyla odbyta. S neobyčejnou na tehdejší dobu rychlostí pokračováno ve vyšetřování průběhu a příčin celého povstání. Od hejtmanů krajských i od gubernia naléháno na hejtmana Schultze, aby co nejrychleji podrobnou zprávu o věci té podal. Jemu i hraběti Brédovi ovšem musilo na tom záležeti, aby celou tíži viny uvalil na ubohé povstalce. Proto referoval v tom smyslu a i vymohl, že dáno do vesnic nejvíce kompromitovaných vojsko; žádal, aby rolníci byli nuceni dáti náhradu za veškeré škody, které povstáním učiněny, zejména, aby nahradili zameškanou robotu, zaplatili všecko pivo, které od šenkýřů vynutili, i to, které jim hejtmani malešovský a zasmucký na jich žádost poslali, - dále, aby zaplatili i 20 kaprů, které vylovili z panského rybníka. A nemaje dosti na tom ucházet se i o povolení, aby exekučně směl vymáhati všecky dluhy, vymlouvaje se, že by jinak nebyl s to řádně zapravovati daně císařské.

Konečně resolucí císařskou ze dne 14. listopadu 1713 vyřízena celá záležitost v ten smysl, „že rolníkům z obzvláštní milosti císařské se odpouští těžké provinění jejich,“ ovšem ale, že jim bude dáti plnou náhradu za veškeré škody komukoliv z povstání jejich vzniknuvší. Dne 10. pros. 1713 nařídili hejtmané kraje kouřimského hrabě Karel Halleweil a rytíř Frant. Ferd. Haugvic z Biskupic hejtmanovi pečeckému, aby ke dni 12. pros. okolo 9. hod. ranní hleděl na kancelář pečeckou svolati všecky rychtáře, konšely a co nejvíce poddaných panství, že jim od hejtmanů krajských resoluce císařská přečtena bude.

I dostavili se ustanoveného dne všickni vyzvaní až na žandovské. Když ale tito uslyšeli, že pro svou neposlušnost v milosti císařské zahrnutí nejsou, ale spolu s jinými, které hejtman jako mravní původce povstání udal, přísně trestáni budou, ulekli se nemálo a záhy k hejtmanům krajským podali žádost, v níž „poniženě, pokorně, plačtivě, pro milosrdenství boží“ prosí, aby jim ta chyba, „kterou z nerozumu a velikého strachu se dopustili, že se k pánům hejtmanům nepostavili a další milostivé nařízení neposlechli,“ odpustili. Proti čemuž připovídají a slibují, „že do své smrti, co živi budou, na takovou různici a roztržitost více mysliti, tím méně dělati nechtějí, nýbrž že za celého živobytí svého jak jeho c. k. milosti v placení kontribucí a v jiném způsobu dle své nejvyšší možnosti nejposlušněji právi býti, tak i své milostivé vrchnosti, která jim tu chybu již milostivě odpustiti ráčila, věrní a poslušní poddaní býti chtějí.“

Než záhy litovali rolníci, že se dali zastrašiti a ku smíření nakloniti. Nejen že žádné přání jejich nesplněno, ale i při robotách nakládáno s nimi, možno-li, ještě hůře než prvé. Hejtman Schultz lituje, že se ve strachu tak velice před 451 rolníky pokořil, mstil se vším možným způsobem těm, o nichž věděl neb se domníval, že první podnět k povstání dali. I krajský úřad nebyl v ohledu tom nečinným. Tak povolán ke dni 24. list. 1713 Jiří Putschögel, jež hejtman Schultz co hlavního původce povstání udal, k zodpovídání se do Rosochatce k hejtmanovi kraje čáslavského panu Bechyňovi z Lažan. Poněvadž ale dostatečně vyšetřeno býti nemohlo, pokud měl účastenství ve vzbouření selském, propuštěn prozatím na revers a, jak se zdá, ani později více věcí tou neobtěžován. Za takového stavu věcí nebylo divu, že se všech stran do Peček docházely zprávy, že rolníci opět se srocují a co nejdříve novou vzpouru ve větších rozměrech, než dříve, podniknouti se připravují.

Tak již 2. listopadu 1713 oznamuje Ant. Schwarz, úředník vrchnostenský, z Červeného Újezda, že tamní rolníci již mají zprávu o povstání rolníků pečeckých, a že mnozí jsou náchylni příkladu jejich následovati. A 14. list. táže se Frant. Rechenberger, hejtman malešovský, „má-li, kdyby, jak se podobá, k opětnému povstání došlo, proti sedlákům moci užiti, aneb, jako dříve, po dobrém (mit Glumpff) jednati.“

Prozatím ale zůstali rolníci na tom, že se pokusí o nabytí spravedlnosti ještě jednou cestou mírnou. Dne 28. května 1714 podali hraběti Brédovi memorial, v němž si stěžují, „že e v tomto těžkém čase, kdy nemají sami co jísti, ani co potahu dávat, ani kde pásti, na takovou dalekou robotu, kde jakživi nebývali, potahováni jsou, od rychtářů že jsou sužováni a hrdlováni, že jim vyhrožováno, že bývají bez lítosti nemilosrdě bití a že se od nich žádají věci, které naprosto vykonati nemohou. Oni že dokonce se nezpěčují robotovat i tak, jak od JMC. vyměřeno, avšak prosí, aby na tak dalekou robotu potahováni nebyl i, ale aby směl i při těch dvořích robotovati, při nichž dříve robotovali.“

Odpovědí na tento memorial rolníků byla stížnost hraběte Brédy ke guberniu, v níž praví, „že r. 1713 poddaní jeho beze vší podstatné příčiny ku ponoukání jeho osobních nepřátel proti němu se vzbouřili, čímž mnoho nepříjemností a škod utrpěl. Rolníkům - místo co měli býti k uvarování většího neštěstí exemplárně potrestáni, jak zasloužili - trest prominut. On že se domníval, že nezasloužená milost, které se jim dostalo, bude jim výstrahou, a že všech podobných pokusů zanechají. Nyní ale že slyší, že rolníci opět mají schůzky (conventicula) a že veřejně hrozí, že, jakmile vojsko z bytů odejde, opět se vzbouří a zcela jinak než minulého roku počínati si budou; ve svých schůzkách že zpívají hanlivé písně, robotu že nevykonávají tak, jak jsou povinni, nýbrž jen pokud se jim líbí; důkazem jich zlé vůle, že jest také memorial, který mu podali a který ke stížnosti své přikládá. Od něho ani od jeho úředníků že se sedlákům křivda neděje, a že se s nimi tak dobře nakládá, jako na nemnohých panstvích. Jeho nepřátelům ovšem že na tom záleží, aby se řeklo, kdyby opět nepokoj vypukl, že sedláky příliš utiskuje. Proto prosí, aby krajským hejtmanům nařízeno bylo, by věc náležitě vyšetřili a nevděčné nespokojence potrestali, zároveň také by poštěváckové a původcové nepokoje vypátrání byli a aby jim i písařům memorialu - který „prý“ celé panství podepsalo, ačkoliv o něm ani stý neví - řemeslo jejich zastaveno bylo.“

S jakým výsledkem se tato žádost hraběte Brédy potkala, říci neumíme, neboť nezachovala se toho žádná písemná paměť, avšak podobá se, že zůstalo vše při starém. Hejtman Schultz hospodařil svým způsobem dále do r. 1721, kdy ustoupil v úřadě nástupci svému Janu Salomonovi z Friedberka. Tento vstoupil zcela ve šlépěje předchůdce, ano hleděl jej i

v mnohém ohledu v utiskování lidu poddaného předčítí a na úkor jeho i vrchnosti se obohatiti. Rolníci zmoudřevší dlouholetou zkušenosti nepomýšleli nyní již na odpor mocí brannou, ale tím pilněji obraceli se se žalobami ke krajskému úřadu a tentokráte konečně ne zcela bez výsledku.

Dne 18. září 1732 dostavila se úřední komise do Peček, která některé staré zlořády stavila a téhož dne také vydala „Punkta, podle kterých poddaní panství pečeckého řídití a spravovati se mají,“ jimiž došly některé dlouholeté tužby sedláků svého vyplnění. Nejvíce ovšem líbilo se jim rozhodnutí krajských hejtmanů, jímž „hejtman Salomon ze své služby propuštěn ihned a purkrabí i důchodní po čtyrech týdnech.“ Též nenáviděný mušketýr Písek, od jehož karabáče mnoho vytrpěli ubozí robotáři, rozhodnutím hejtmanů krajských vyhnán a všem „oficírům“ nařízeno, že mají v čas robotování s lidmi mírně nakládati a s rychtáři počestně zacházeti. Také některé od hejtmana pod jménem *accidence* dosud bezprávně vydírané platy pro budoucnost zrušeny a zlořád mocného dodávání masa, ryb a jiných potřeb do vsi k nucenému kupování zastaven. S jinými stížnostmi rolníci i řemeslníci odkázáni na rozhodnutí místodržitelství.

Protestování proti tomuto, jak se domníval, zasahování do práv vrchnosti hraběti Brédovi nyní již nepomohlo - hvězda jeho již silněbledla; neboť lehkomyšlné kupování statků uvrhlo jej po krk ve dluhy, z nichž více nevybředl.

Krajský úřad od té doby bedlivěji sobě všímal hospodářství úředníků pečeckých, a hleděl jim pilně na prsty. Důkazem toho jest nám dopis krajského úřadu ze dne 9. prosince 1733, jímž Ferdinand Bieler, nástupce hejtmana Salomona, dostává ostrou důtku. Praví se v něm, „že ubozí poddaní pečecí žalostně si nařikají, že hejtman proti císař. robotnímu patentu novoty v robotování na jejich úkor zavádí, zejména že od každého bez přípráže 2 koně opovázlivě vymáhá, s lidmi krutě zachází, nemilosrdně je bítí dává, jak na jejich tělech zřejmě se vidí, že jim šelem a rebelů nadává, což jest proti vůli panovníkové. Letos že i tak dalece se zapomněl, že svátek Panny Marie zneuctil tím, že v tento zasvěcený den lidi bítí dal. Krajský úřad se domnívá, že by mu osud jeho předchůdce Salomona mohl býti dostatečnou výstrahou, jestli však i po tomto napomenutí svého nelidského počínání nenechá, že bude ke krajskému úřadu pohnán, kde s ním vedle zásluhy naloženo bude.“ Vzal-li sobě hejtman Bieler napomenutí toto k srdci, nevíme; než nezdá se, neboť r. 1734 již jej nenacházíme v úřadě.

Nástupcem jeho stal se Jan Václ. Fröhlich, který hejtmanem zůstal až do r. 1737. Téhož pak roku dáno panství pečecké pro úpadek hraběte Brédy pod sekvestora a lidu na Pečecku vycházela hvězdička naděje na lepší časy; sláva panstva schylovala se ku svému západu. Roku 1738 „přiřacováno panství pečecké od pánův *creditorův* jako panství fundatorní J. M. knížecí arcibiskupovi pražskému.“

Uplynulo mnoho vody, nežli se dočkal lid český vysvobození od jha roboty. Otcové obětovali statky i život, mřeli za svobodu svých dětí. A těch nevinných obětí zapomenutých bojovníků pro lepší budoucnost lidu selského ani spočísti nelze na dvoustoleté cestě křížové. Selská vojna byla na ní jediným zastavením; byla zajisté údělem všech krajů po vlasti naší.

V. J. Nováček.

ÚDOLÍ VRCHLICE OD MALEŠOVA K VELKÉMU RYBNÍKU, NA STARÝCH MAPÁCH A FOTOGRAFIÍCH, PO SOUČASNOST

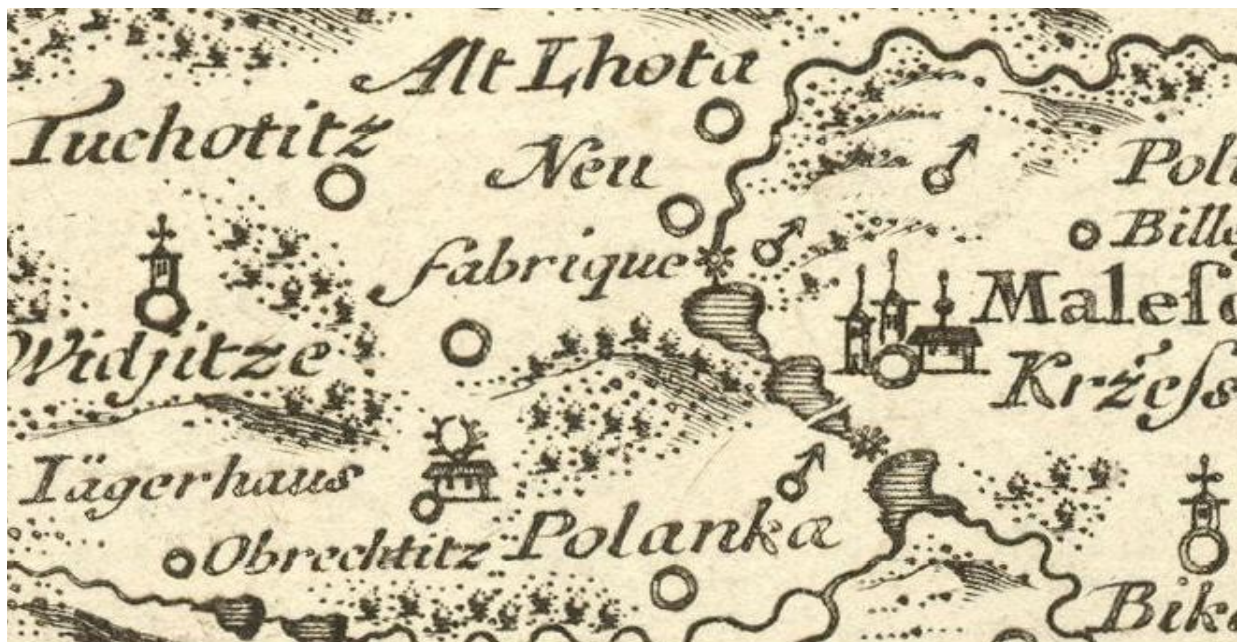
Snímek tvrze Malešov a bývalého mostu přes Vrchlici. Tudy vedla cesta od Malešova lipovou alejí nad pilou a kolem Pána Krista do Roztěže.

Údolí Vrchlice od Malešova po Velký rybník na starých mapách

Müllerova mapa Čech z roku 1720

První mapa, která zobrazuje podrobně naše území včetně všech obcí, byla Müllerova mapa Čech z roku 1720. Tento fragment z Müllerovy mapy Čech - list č.14 nám zobrazuje údolí Vrchlice od Malešova k Velkému rybníku. Pod Hutským rybníkem u Malešova je zakreslena (fabrique), (na I. mapování je uváděna *stará fabrika*) pravděpodobně se jednalo o slévárnu.

Ovšem mlýny zde ještě nejsou zakresleny, krom snad Čakovského mlýna pod rybníkem Hamerák v Malešově. Potom až u Kutné Hory je první mlýn v Hutích.

První vojenské mapování Čech z let 1764 – 1768

Na dalším snímku je fragment z I. vojenského (josefského) mapování – Čech (1764-1768), na kterém je zmapována část Vrchlice (dříve Malešovský potok též Malešovka) od Malešova po Velký rybník (Dolní královský rybník). Je to snad jediná mapa, na které je zakreslena hráz Hořejšího královského rybníka (Vejvanovského), (označeno červeně). Vypravuje se, že pruská vojska obsadila v roce 1742 a roku 1756 Malešov. Údajně se opevnili na Štimberkách u Malešova a odcházeli údolím Vrchlice za noční doby ke Kutné Hoře. Za útrapy, které zde způsobili vypustili na ně občané malešovské rybníky a velké množství se jich údajně utopilo. Mezi jinými prokopali i hráz Vejvanovského rybníka.⁴⁴ Od té doby již nebyl obnoven. Tuto událost by mohla potvrdit i tato mapa, protože v době jejího zpracování již nebyl rybník napuštěn. Zbytky hráze byly patrné ještě v době před zatopením vodou přehradou.

Na této mapě již máme zakresleny i mlýny. Prvním zakresleným mlýnem u Malešova je Dubina, další Rákosov (oba stojí dodnes). Pod hrází rybníka Hamerák byl Čakovský mlýn. Od Hameráku vedl náhon podél Zámeckého rybníka, který pravděpodobně poháněl na mapě uvedený Panský mlýn (snad i pivovar?) pod Zámeckým rybníkem v Malešově⁴⁵. Potom byl Hutský rybník, kde pod hrází je zakreslena *alte fabrika* (stará továrna) v místech, kde byla následně pila (možná se jednalo o hamer). Na Švadlence jsou zakresleny dva rybníky – první Matylda a druhý s neznámým názvem. Pod nimi na Vrchlici je zakreslena *Schmitten*. Jednalo se o slévárnu kde se s největší pravděpodobností odlévaly hlavně pušek. Tuto výrobu zde založil nejspíše hrabě Antonín František Špork, náruživý to myslivec, který k nám zval puškaře z ciziny. Potřeba zbraní pro armádu za Marie Terezie byla podnětem v roce 1786 k zavedení výroby vojenských pušek v této slévárně.⁴⁶ Ovšem kdy tato výroba skončila se již asi nedovíme. Je zde i zakreslen náhon na tuto slévárnu. U ní byl na Vrchlici jez, odkud byl náhon na mlýn Karlov. Na silnici od Nové Lhoty do Malešova, jsou zakresleny dva mosty. První byl nad náhonem a potůčkem od Lázní Roztěž (opět jejich založení můžeme připisat hraběti Františku Antonínovi Šporkovi - zakládání lázní bylo v jeho době módní záležitostí). Ve Staré Lhotě je zakreslena značka mlýna, ovšem bez udání jména. Autor mapy se dopustil chyby v pojmenování mlýnů. Název mlýna *Lhotar* měl být zakreslen již ve Staré Lhotě a na jeho místě na mapě měla být Rabštejnka a potom další Slaměnek a Řešeto. Poslední mlýn na malešovském panství je *Jesuitský*, podle umístění na mapě se jedná o Obický mlýn. Před

⁴⁴ Kutnohorská slovesná a obrazová – Ant. J. Zavřil 1912

⁴⁵ Viz mapa I. vojenského mapování a foto z alba malešovského panství barona Dalberga z roku 1897

⁴⁶ Jiří Bílek, Bílá místa české historie 2

Obickým mlýnem byl ještě Stračovský, který zde není zakreslen. Oba tyto poslední mlýny zanikly kolem r. 1850 kdy byl obnoven Dolejší královský rybník nyní Velký rybník.

Na Vrchlici bylo velké množství mlýnů: Bahno, Chlistovice Sion, pod Polánkou na Košickém potoce - U Mlýnku, Dubina, Rákosov, Čakovský, Panský⁴⁷. Vodou přehrady na Vrchlici jsou zatopeny mlýny: Karlov, Jandejsků ve Staré Lhotě, Rabštejnka a Slaměnc. Řešeto je rozbořeno a je zde pouze klenutý most přes Vrchlici na pěšině od Velkého rybníka k Malešovu. Mlýny Stračovský a Obický jsou zatopeny vodou Velkého rybníka – odtud též název Obický rybník, Šimákov a Cimburk jsou dnes v rozvalinách. Dosud stojí Spálený, Dänemark - též Těšitelů mlýn, Vrbův, Hutě - též Společný, Wagenknechtův mlýn - též Obecní a Nový mlýn v Kutné Hoře - též Komoráčův, Mirankovský nebo Josefyho.

Císařské povinné otisky stabilního katastru Čech (1824-1843)

Vzhledem k tomu, že před I. vojenským mapováním nebyla z finančních a časových důvodů vybudována síť přesně a astronomicky určených trigonometrických bodů nepodařilo se sestavit přehledné mapy monarchie, bez její kvalitní geometrické kostry a skončily neúspěšně. Kresba nešla jednoznačně napojit, bortila se, či překrývala. Z těchto důvodů se přistoupilo k povinným císařským otiskům stabilního katastru. Císařské otisky stabilního katastru byly mapovány již na základě trigonometrické sítě a tudíž byly přesné (byl to základ dnešních katastrálních map).

Na další straně je fragment z císařských otisků stabilního katastru Malešova od Rákosova po Hutský rybník. Od Dubiny byl náhon na mlýn Rákosov. Vpravo od Hameráku je ještě zakreslena cihelna. Pod hrází Hameráku býval Čakovský mlýn, ovšem na této mapě je již na jeho místě vedena rasovna (*abdeckerey*). Odtud byl náhon na Zámecký rybník a vlevo byl bezpečnostní přepad z Hameráku odkud pokračovala Vrchlice do Hutského rybníka. Náhon na Zámecký rybník vedl po dnešní cestě pod tvrzi až k bývalému Panskému mlýnu pod tvrzi.

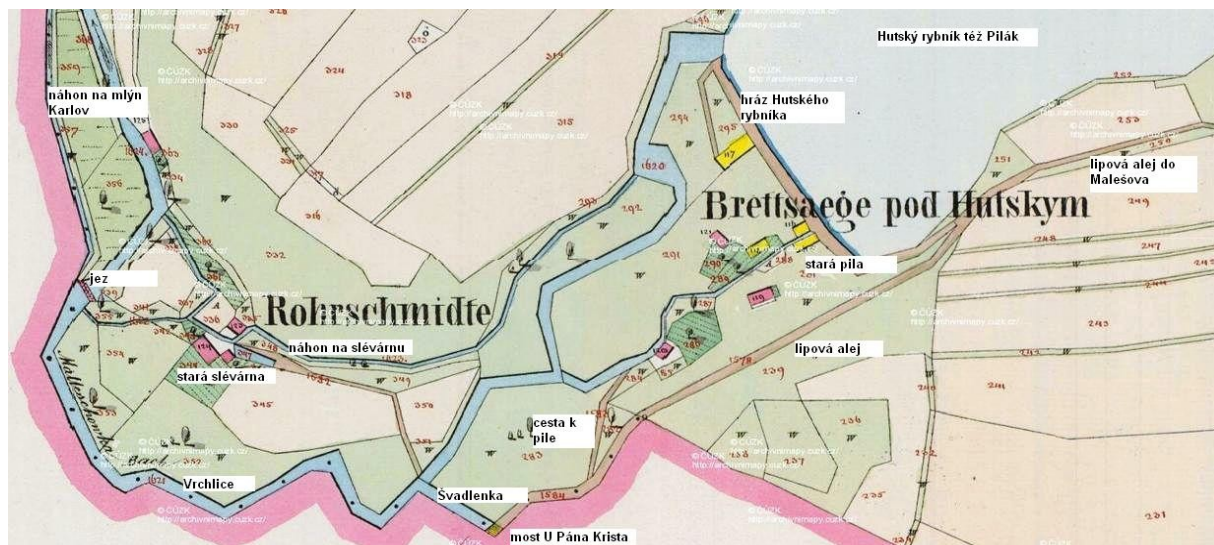
⁴⁷ Čakovský mlýn zanikl v 18. stol. a Panský v průběhu 19. stol.

U Pána Krista v malešovské katastru

Na dalším snímku je fragment z císařských otisků stabilního katastru Malešov z roku 1838. Je zde zakreslena cesta od mostu U Pána Krista přes bývalou hráz rybníka Matylda, kde se za ní rozdvouje. Jedna vede vlevo podél slévárny U Černů k pile. Druhá – lipová alej vede nad pilou směrem k Malešovu. Pila (brettsaeg) byla poháněna vodou přímo z Hutského rybníka. Odpadní voda byla svedena zpět mezi Hutským a Švadlenkou do Vrchlice. Zde ještě je zakreslena slévárna „Rohrschmidte“, ta byla v provozu pravděpodobně od konce 17. století až do poloviny 19. století. Na slévárnu byl vybudován náhon od Hutského rybníka (název od

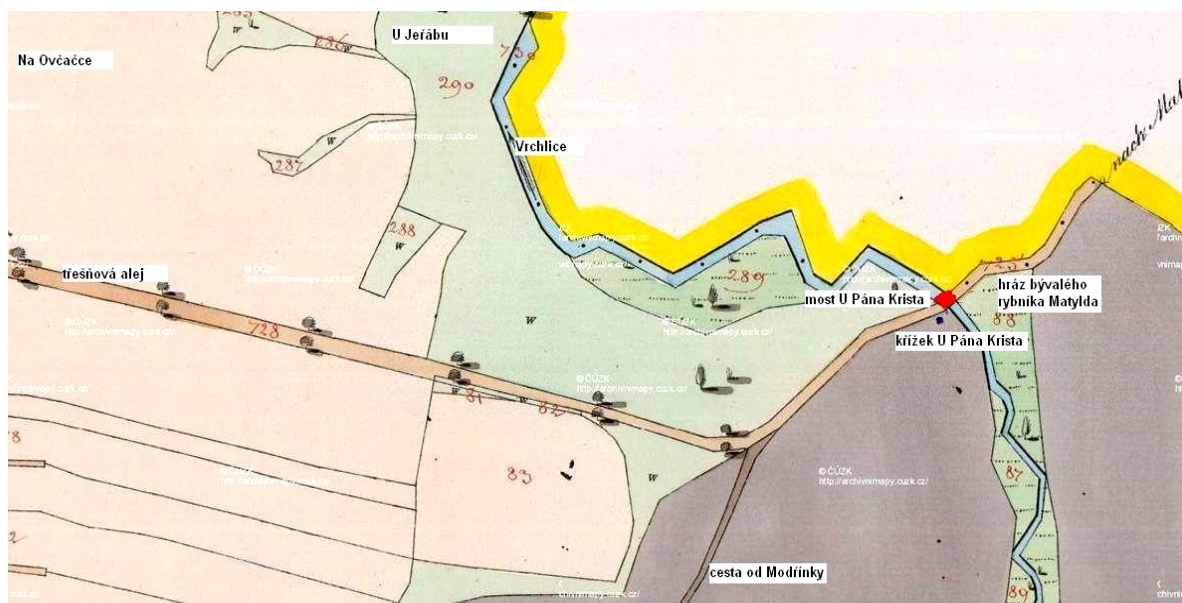
hutě nebo-li slévárny), který se pod slévárnou rozdvojoval a jedna větev šla nad jez a druhá byla svedena pod jez. Přepouštění vody bylo pravděpodobně regulováno stavidly. Od tohoto jezu byl vybudován náhon na mlýn Karlov, který se před silnicí ze Lhoty do Malešova stékal s potůčkem od Lázní.

Na snímku katastru Roztěž z roku 1838 vidíme, jak vypadalo místo U Pána Krista, ještě před zatopením v roce 1970. Z Roztěže k Pánu Kristu vedla cesta (místy kudy dnes vede silnice Roztěž – Malešov), dále přes most U Pána Krista, po hrázi bývalého rybníka Matylda k pile a potom lipovou alejí na most přes Vrchlici u Malešova a pokračovala do Malešova (tato lipová alej ještě dnes existuje). Žádná silnice zde nebyla. Z horní části Roztěže se chodilo po Modřince a dolů po cestě k Pánu Kristu. Z dolní části Roztěže se chodilo nebo jezdilo po pozdější třeshňové aleji, která se nad Pánem Kristem spojovala s cestou od Modřinky (dnes tudy vede silnice z Malešova do Roztěže).

Na těchto mapách jsou již zakresleny podrobně rybníky, jezy na Vrchlici, náhony na mlýny, silnice a cesty včetně jednotlivých pozemků a domů, bonita a využití zemědělské a nezemědělské půdy včetně katastrálních čísel podle jednotlivých katastrálních parcel. Je vidět, že Hutský rybník byl ještě v té době napuštěn, ovšem rybník Matylda byl již zrušen.

Na tomto fragmentu mapy císařských otisků stabilního katastru Roztěž je zobrazena lokalita U Pána Krista na roztěžské straně.

Na tomto snímku je zobrazen náhon na mlýn Karlov, který je vpravo nahoře. V místě od jezu u slévárny až k silnici Nová Lhota - Malešov, tvořil tento náhon hranici mezi katastry Roztěž a Malešov. Vrchlice v této části protékala malešovským katastrem. V místě před silnicí se náhon vléval do potůčku od Lázní. Dále protékal mostkem pod silnicí a za ní byla stavidla, kterými se reguloval přítok na mlýn a případná přebytečná voda tekla podél silnice a pět do Vrchlice.

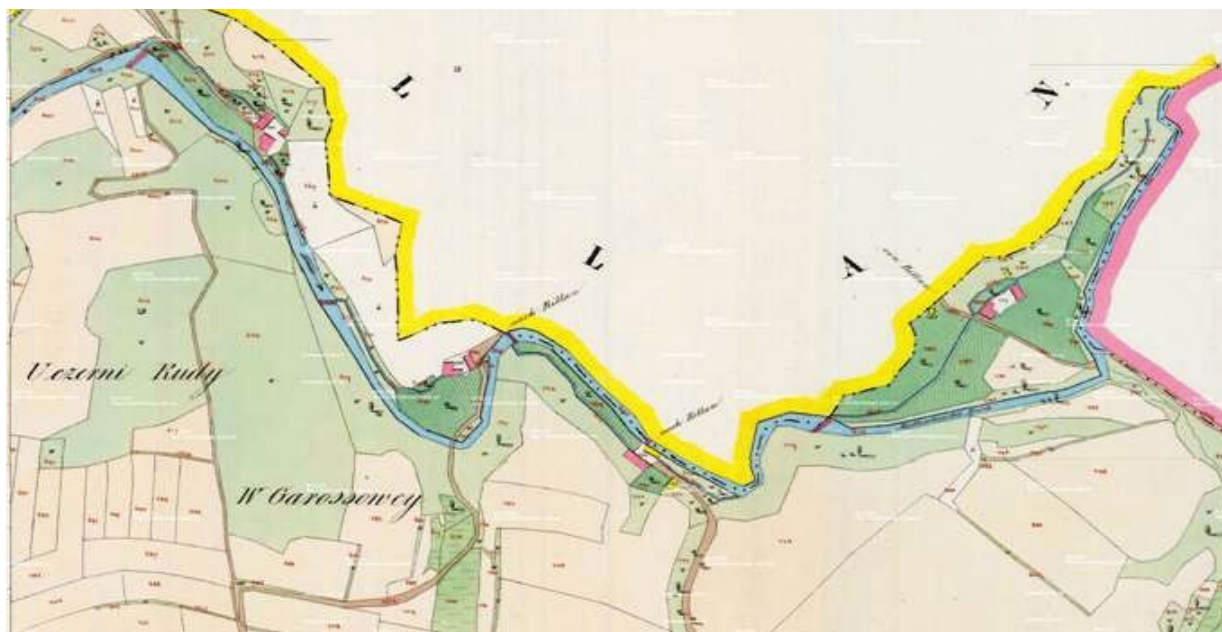

mlýn Rabštejnka
 jez pro mlýn Rabštejnka
 Janejskú mlýn ve Staré Lhotě
 jez pro mlýn ve Staré Lhotě
 mlýn Karlov

Na předešlém snímku z císařských otisků stabilního katastru Roztěž vidíme jez pod mlýnem Karlov, odkud vedl náhon na mlýn ve Staré Lhotě. Dříve nesl zřejmě více názvů. Na mapě I. vojenského mapování je název *Lhotar*. V roce 1898 vyhořel. Mlýn měl číslo popisné 4. Mlýnské kolo bylo na spodní vodu (u jediného mlýna na Vrchlici). Před zatopením vodou přehrady se říkalo Jandevsků mlýn. Ve spodní části Staré Lhoty na malešovské straně, je další jez a náhon pro mlýn Rabštejnka. Mlýn Rabštejnka se již připomíná ve 14. století a název nesl podle tvrze, která stála nad ním na ostrohu nad soutokem Vrchlice s Vejvanovským potokem.

Na dalším snímku z císařských otisků stabilního katastru Malešov jsou zakresleny poslední mlýny malešovského panství. Nahoře vlevo je mlýn Slaměnc. Nad ním je jez odkud byl po levém břehu Vrchlice veden náhon na mlýn. Připomíná se již v 2. polovině 16. století a s mletím se skončilo ještě v I. polovině 20. století. Poté sloužil již jen k zemědělské činnosti. Těsně pod ním je dnes betonová skořepinová hráz vodní nádrže Vrchlice (v místech pozemků uvedených na mapě parc. č. 668 a 669) Nedaleko pod mlýnem Slaměncem byl další jez, odkud vedl opět po levém břehu náhon na mlýn Řešeto. Byl v zátočině na cestě od Malešov a dříve do Bylan, dnes červená turistická stezka k Velkému rybníku. Je zde ještě klenutý most přes Vrchlici. Z bývalého mlýna se již nic nedochovalo, pouze sklep. V 50. letech min. století byl mlýn zrušen. V té době se pořádaly hony na zahraniční agenty, majitel mlýna byl obžalován z jejich údajného ukrývání a zavřen do vězení, rodina byla vystěhována. Dnes na jeho místě jsou již jen chaty.

Pod Řešetem byl jez odkud byl náhon po pravém břehu Vrchlice na mlýn Stračovský. Posledním mlýnem byl Obický. Oba mlýny zanikly kolem r. 1850 v souvislosti s obnovou Dolejšího královského rybníka – Velký rybník. Z počátku byl nazýván Velký rybník po zaniklém mlýnu – též Obický.

II. vojenské mapování Čech v letech 1851 - 1852

Na základě trigonometrické sítě a měření stabilního katastru se provedlo II. vojenské mapování v měřítku 1 : 28 800. Bylo totožné s I. vojenským mapováním. Ovšem přidaly se výšky trigonometrických bodů ve vídeňských sázích. Zobrazení krajiny na těchto mapách je podstatně podrobnější a přesnější.

Na následujícím snímku je fragment části mapy mapového listu O – 9 – V a mapového listu O – 9 - VI z II. vojenského (Františkova) mapování Čech (1851 – 1852), opět od Malešova po Velký rybník. Na těchto mapách jsou již podrobně zakresleny všechny mlýny. Ovšem i v tomto mapování se ještě promítá chyba z I. vojenského mapování, kde jsou mlýny

od Staré Lhoty posunuty o jeden ke Kutné Hoře. Mlýn ve Staré Lhotě je zapsán, jako Malešovský ovšem na místě Rabštejnky atd. Ještě na této mapě není zakreslen Velký rybník.

V Ottově encyklopedii (1888 – 1908) se uvádí na malešovském panství slévárna železa, 5 mlýnů, pivovar, cihelna, pila a šindelna. Dále se uvádí, že již zanikly cukrovar, který byl v zámku Suchdole, vinopalna, olejna a železné hamry.

III. vojenské mapování v letech 1877 – 1880

Jelikož Františkovo mapování již nestačilo požadavkům armády rakouské monarchie na přesné a hlavně aktuální mapy, r. 1868 rakouské ministerstvo války rozhodlo o mapování novém. Jeho podkladem se opět staly katastrální mapy, oproti II. vojenskému mapování je vylepšeno znázornění výškopisu – nejen šrafami, ale také vrstevnicemi a kótami ovšem již v metrech. Bylo to tzv. III. vojenské mapování - Františko-josefské z let 1877-1880. Výsledkem mapování jsou kolorované tzv. topografické sekce, z nichž přetiskem vznikly mapy speciální (1 : 75 000) a generální (1 : 200 000), které již byly tištěny černobíle. Na této mapě je již patrná značná změna údolí Vrchlice. Mlýny Dubina a Rákosov jsou zakresleny včetně rybníka Hameráku. Náhon na Zámecký rybník je zakreslen ale oba mlýny v Malešově již ne. Hutský rybník je již vypuštěný a je zde zakreslen jez, od kterého byl náhon na pilu. Pila je zde zakreslena včetně náhonů na slévárnu *Rohrschmidte*, která již v době tohoto mapování byla zrušena. V jejím místě jez odkud vedl náhon na mlýn Karlov, který je na mapě již takto pojmenován. Opět zde nacházíme chybu v názvu. V místě Lázní je vedena hospoda *Leipzig* místo v Nové Lhotě. Od Karlova byl náhon na mlýn ve Staré Lhotě, který je na mapě

označen, ovšem bez názvu. Ve Staré Lhotě byl jez a od něho byl náhon na mlýn Rabštejnka. Pod Rabštejnkou byl mlýn Slaměnc na mapě značen *Papírnice*. Mezi Slaměncem a Velkým rybníkem byl ještě mlýn Řešeto, který byl v padesátých letech minulého století zrušen.

Koncem 19. a začátkem 20. století Dalbergové investovali velké prostředky k rozvoji zemědělské a průmyslové výroby na svých panstvích. U hospodářských dvorů se stavěli panské baráky pro čeleď ve dvorech, byla přestavěna a zmodernizována pila u Malešova a postavena zde elektrárna pro nově přestavovaný zámek v Roztěži včetně mnoho dalších akcí.

Na předešlém snímku je fragment z mapy III: vojenského mapování 1 : 75 000, mapový list č.4054.

Letecké snímkování v letech 1954 a 2008

Zde je letecký snímek z roku 1954, který nám zobrazuje údolí Vrchlice pod Malešovem ještě ve své plné kráse. Vidíme zde třešňovou alej od Roztěže k Pánu Kristu, přes most po staré hrázi rybníka Matylda na rozcestí k pile, nebo lipovou alejí a přes Vrchlici po dvouobloukovém mostě do Malešova. Krásně se nám zde klikatí silnice od Nové Lhoty ke Karlovu po dvouobloukovém mostě přes Vrchlici, serpentinou na vrch Červeňák a do Malešova. Je zde vidět i cesta od Šesti lip (uprostřed třešňové aleje) k Lázním. Od Lázní je vidět ještě cesta k silnici u mlýna Karlov kde při jejím vyústění na silnici bylo stavidlo, kterým se regulovala voda buď na mlýn, nebo tekla podél silnice do Vrchlice.

Ten samý letecký snímek ovšem z roku 2008 nám ukazuje, jak se krajina změnila výstavbou vodárenské nádrže na Vrchlici. Vlevo nahoře je část Nové Lhoty. Břehy jezera jsou zalesněné. Z Roztěže do Malešova vede silnice a po Pánu Kristu a pile není ani památky. Vpravo dole je Malešov. Nahoře nad jezerem je ještě patrná silnice z Malešova k Nové Lhotě. Na spodním leteckém snímku je celé údolí Vrchlice od Malešova po Velký rybník. Malešov

je uprostřed dole. Je zde obnovený rybník Hamerák, Malešov, Roztěž, Nová Lhota, přehradní hráz a Velký rybník.

Snímky údolí Vrchlice, které již nikdy takto neuvidíme

Snad nejstarší pohled na Malešov na pohlednici kolem roku 1890. Snímek byl pořízen z místa zv. Březinka. V popředí je židovský hřbitov, tvrz je pouze věž bez přístavby. V Malešově začínáme putování údolím Vrchlice před zatopením vodou vodárenské nádrže Vrchlice.

Tento snímek z roku 1897 je zajímavý tím, že zde je ještě vidět náhon na Panský mlýn. Tento náhon vedl od rybníka Hamerák podél Vrchlice a dál podél Zámeckého rybníka k Panskému mlýnu a dále zpět do Vrchlice. V dnešní době je ještě funkční k zámeckému rybníku, který do něj přivádí vodu. Poté zde byla cesta pod tvrzí podél bývalého Panského mlýna. Rovněž cesta pokračovala pod Ovčínem na silnici z Nové Lhoty do Malešova. Vlevo se odbočovalo na most a podél panského baráku lipovou alejí k pile a do Roztěže. Dnes je zde jen torzo této cesty, která končí pod tvrzí u hráze Zámeckého rybníka.

Na tomto snímku z roku 1897 je pohled na Malešov z již vypuštěného Hutského rybníka. Uprostřed snímku je jez a stavidlo s Vrchlicí nad nimi. To znamená, že již v té době byl vybudován náhon na starou pilu, který sloužil poté i pro novou pilu včetně elektrárny pro zámek v Roztěži.

Pohled na tvrz Malešov a rybníček pod Ovčínem po roce 1930 (zbytek vypuštěného Hutského též Pilského rybníka) . Vpravo pod tvrzí je bývalý Panský mlýn.

Partie na hrázi Hutského rybníka u pily Malešov. Snímek je z roku 1897. V současné době bývá hráz Hutského rybníka ještě vidět při nižším stavu vody u přehradě.

Na tomto snímku z r. 1897 vidíme ještě starou pilu pod Hutským rybníkem. Snímek je pořízen z lipové aleje, která vedla od Pána Krista k Malešovu. V době tohoto snímku byl již Hutský rybník vypuštěn a náhon na pilu byl od jezů pod Ovčínem v Malešově.

Nová pila v Malešově, která byla přebudována pravděpodobně s přestavbou zámku v Roztěži kolem roku 1910. Vzadu je stromořadí na hrázi bývalého Hutského rybníka. (Při nízkém stavu vody je ještě vidět tato hráze včetně pařezů dubů, které na hrázi rostly). Vlevo pod hrází byl ještě domek, ve kterém byla elektrárna kde se vyráběl elektrický proud pro zámek v Roztěži, před jeho zavedením do Roztěže v roce 1929. Snímek asi z roku 1960.

Byla to krásná budova. Na tomto snímku je celkový pohled na pilu z lipové aleje od Pána Krista k Malešovu. Vzadu prosvítá Vrchlice a je též vidět část hráze Hutského rybníka porostlá stromy. Uprostřed za komínem je vrch Červeňák, porostlý lesem. Jméno dostal podle bývalé hájenky Červená chalupa. Vpravo na horizontu jsou Štimberka a vlevo pole nad Starou Lhotou.

Pohled od Vrchlice pod skálou Matylda na Černovu slévárnu vpravo a vlevo je Černů domek. Dnes je při nízkém stavu vody v přehradě vidět pouze torzo komína slévárny. Provoz této slévárničky skončil pravděpodobně před, nebo těsně po II. světové válce.

Na dalším snímku z roku 1897 je pohled od Roztěže k Pánu Kristu. Vlevo je skála Matyllda, kde se nacházely České granáty. Uprostřed se klikatí koryto Vrchlice, vpravo je cesta od Pána Krista, (která vedla po hrázi někdejšího rybníka Matyllda, (jméno tento rybník dostal prý po nějaké Matyldě jež se zde utopila), lipovou alejí kolem slévárny U Černů, dále nad pilou k Malešovu.. Dnes je vše již zatopené vodou přehrady, pouze torzo lipové aleje ještě dožívá. Na horizontu jsou Štimberka, které tvoří usazeniny křídového moře stejné, jako nad Novou Lhotou. Vlevo pod nimi je vidět vrch Červeňák.

Na tomto snímku z roku 1897 vidíme jak ještě vypadalo údolí Vrchlice před sto deseti lety. Po přehradě nebylo ještě ani slechu. Vlevo je skála Matyllda. Uprostřed je říčka Vrchlice a vpravo bychom došli k slévárně U Černů a dále k pile. Vpravo za kopcem je Malešov.

Snímek z doby před II. světovou válkou zobrazuje lávku přes Vrchlici u Matyldy. Jedná se přibližně o stejné místo, jako na předešlé fotografii z roku 1897.

I Zde se díváme obloukem mostu U Pána Krista na údolí Švadlenky, které bylo dříve zatopeno vodou rybníka Matylđa. Dnes je v místech na snímku násep silnice z Roztěže do Malešova a usazovací nádrž na Švadlence před přehradou Vrchlice. Snímek je po roce 1960.

Křížek U Pána Krista, vzácný snímek z roku 1897, zobrazuje křížek ještě ve své plné nádheře. Stál vpravo mezi dvěma lipami vedle cesty z Roztěže do Malešova. Pohled na křížek je z této cesty. Vlevo byl dvouobloukový most, který byl stržen v souvislosti se stavbou přehrady a vpravo vedla cesta na rozcestí k Modřince a na třešňovou alej. Vedle vlevo po stráni vedla pěšina na Modřínku. Dnes po křížku není ani památka, byl zlikvidován v roce 1968 v souvislosti se stavbou přehrady na Vrchlici.

Pověst o vzniku křížku U Pána Krista vypráví, že se zde kdysi posadili dva bratři ve stínu stromů a začali se dělit o peníze, které ve větší částce spolu s sebou nesli. Na co ty peníze ušetřili nebo jak k nim přišli, pověst neříká. Při dělení peněz se na sebe rozzuřili, až došlo k bratrovraždě. Lidé se

potom tomuto místu pokud možno vyhýbali, aby se nemuseli na místo vraždy dívat. K odvrácení jejich pozornosti zde byl postaven železný křížek na kamenném podstavci s ukřižovaným Kristem. Od té doby se zde lidé zastavovali, aby se mohli krátce pomodlit⁴⁸.

⁴⁸ Kronika Obce Roztěž.

Zde vidíme dvouobloukový most U Pána Krista, již částečně sesutý. Je to pohled od Vrchlice. Nepobořeným obloukem protéká Švadlenka. Vpravo za mostem byl křížek U Pána Krista. Vlevo je vidět část bývalé hráze rybníka Matylda po, které vedla cesta z Roztěže k pile a do Malešova. Snímek je kolem roku 1965.

Opět krásný snímek údolí Vrchlice z roku 1897. Pohled do údolí Vrchlice od Pána Krista. Vlevo je kopec U Jeřábu na roztěžské straně, pod ním byl jez a náhon na mlýn Karlov. Uprostřed údolí od jezu přechází Vrchlice na pravou stranu, právě v tomto místě stávala slévárna *Rohrschmidte*. Z tohoto snímku je již patrné, že po slévárně není ani památka. Vpravo nahoře od kopce U Jeřábu je matně vidět Nová Lhota a silnice od ní ke Karlovu mlýnu a dále vedla přes vrch Červeňák do Malešova. Na další straně ten samý pohled ale v roce 2013.

Na tomto snímku je zachycena část třešňové aleje od Roztěže k Pánu Kristu v místech, kde pokračovala lesem, již jen jako lesní cesta dolů k Pánu Kristu. Při pravé straně cesty u lesa je vidět telefonní sloup, protože tudy vedlo telefonní spojení z pošty v Malešově do Roztěže. Po přestavbě zámku Roztěž v letech 1909 – 11 tudy vedlo i elektrické vedení z pily na zámek. Dnes tudy vede nová silnice z Roztěže do Malešova.

Zde je pohled z bývalé třešňové aleje od Roztěže k Malešovu. Vlevo je kopec a les U Jeřábu, kde jsou ještě patrné lomy na kámen. Vpravo je mlýn Karlov a údolí Vrchlice. Uprostřed na horizontu s komínem je vápenka u Mezholes. Tento snímek je pravděpodobně ještě z doby před II. světovou válkou.

Snímek skoro ze stejného místa ale již po roce 1960 nám skýtá již úplně jiný pohled. Stráně kolem Vrchlice jsou více zarostlé lesem a pole již jsou zcelená. Mlýn Karlov již není ani v lese vidět.

Zde je pohled z třešňové aleje u Roztěže na cestu od Šesti lip k Lázním, vlevo je les podél potoka od Lázní ke Karlovu. Na konci tohoto lesa je trochu vidět Nová Lhota, vpravo dolů za polem je vidět štít a střecha mlýna Karlov. Vpravo les je U Jeřábu, kde jsou zbytky lomů na kámen. Na horizontu vpravo jsou Štimberka nad Malešovem, les uprostřed je Ruda a vlevo nad lesem je Nová Lhota a Píska. Na polích před námi je dnes golfové hřiště.

Na tomto snímku z let kolem roku 1968 je již těžba dřeva v údolí Vrchlice. Vlevo je silnice z Malešova k Nové Lhotě a uprostřed je ještě vidět mlýn Karlov. Vlevo za patníky u silnice byl dvouobloukový most přes Vrchlici.

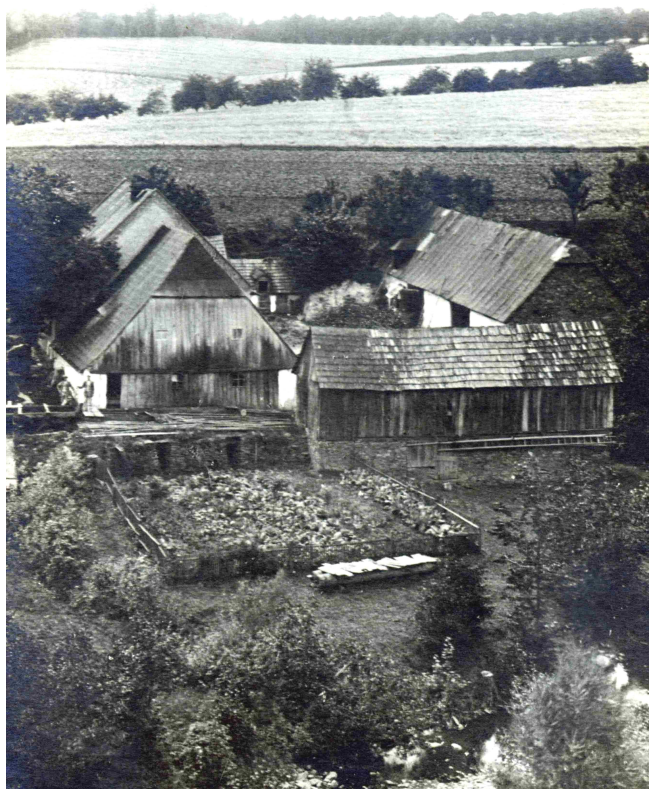
Dvouobloukový most pod silnicí z Malešova na Novou Lhotu. Most je již zakreslen v mapách I. vojenského mapování. Můžeme ho tedy datovat do 17. století, nebo začátku 18. století. Pohled je proti toku Vrchlice.

Opět snímek kolem roku 1968 kdy se těžilo veškeré dřevo z údolí Vrchlice. Uprostřed je most pod silnicí a nad ním je vidět mlýn Karlov. Snímek je z luk podél Vrchlice od Karlova mlýna k pile u Malešova.

Stavidla u silnice z Malešova k Nové Lhotě od mlýna Karlov. Dvě stavidla sloužila k regulaci přítoku vody pro mlýn Karlov. Přední stavidlo bylo pro náhon na mlýn a vlevo sloužilo pro přepouštění přebytečné vody korytem podél silnice do Vrchlice.

Mlýn Karlov kolem roku 1900. Stromořadí uprostřed polí nad ním je silnice od Nové Lhoty k Malešovu. Na horizontě vlevo je les u Lázní Roztěž a vpravo je lipová alej od Lázní k Nové Lhotě.

Mlýn Karlov kolem roku 1960.

Opět již odlesněné údolí Vrchlice od Karlova mlýna ke Staré Lhotě. Vzadu v údolí je vidět ještě střecha mlýna U Jandějsků ve Staré Lhotě.

Jandejskú mlýn ve Staré Lhotě na snímku kolem roku 1960. Snímek byl pořízen z cesty od Nové Lhoty podél mlýna na malešovskou stranu. Je již zakreslen na mapách I. vojenského mapování a v té době se nazýval Lhotský (*Lhotar*).

Torzo mlýnského kola u mlýna ve Staré Lhotě. Byl to jediný mlýn s mlýnským kolem na spodní vodu na Vrchlici.

Lávka přes Vrchlici ve Staré Lhotě. Žádný most zde nikdy nebyl. Stará Lhota byla rozdělena Vrchlicí na dvě části. Pravá malešovská byla přístupná cestou ze silnice od Malešova do Nové Lhoty. Začínala před kopcem Červeňák a pod Štimberkama vedla do Lhoty. Levá část roztěžská byla přístupná cestou od Nové Lhoty a druhou ze silnice Nová Lhota – Bylany od Písků.

Snímek z roku 1960 zachycuje část jezu ve Staré Lhotě. Od tohoto jezu byl vybudován náhon na mlýn Rabštejnka.

Mlýn Rabštejnka je připomínán již ve 14. století spolu s hrádkem Rabštejn. Za II. světové války Němci odvezli a popravili mlynáře pana Emila Procházku na základě udání, že má uschováno velké množství obilí.

Mlýn Rabštejnka pohled od Staré Lhoty v době, kdy se již čistilo údolí Vrchlice pro vodu přehrady. Snímek z roku 1966 již připomíná jeho brzký konec.

Mlýn Slaměnc též
Papírnice na snímcích
kolem roku 1960.

Nad Mlýnem Slaměnc na malešovské
straně je vrch Ruda, kde se těžila železná
ruda s vysokým obsahem železa.

K historii tohoto dolování přikládám výňatek z knihy Ant. J. Zavadila, Kutnohorsko slovem i obrazem, část 1, z roku 1912.

DOLOVÁNÍ ŽELEZNÉ RUDY U MALEŠOVA. (Sděluje Frant. Kalous.)

Na severním svahu kopce „Štimberka“ pokusil se nade mlýnem „Slaměncem“ kutati na železnou rudu hrabě Jáchym Bréda. Povolení obdržel r. 1725. Zaměstnával 5-7 horníků. Dobytou rudu odvážel do různých tavíren, anebo ji prodával jiným majitelům dolů.

L. P. 1756 doly vyhořely a kutání zastaveno. Teprv r. 1804 počal opět - ale v nově zaražených dolech - kutati kníže Schönburg, který pronajal doly tyto od Max. hrab. z Ošteinu za 4 q železa ročně. Rudu dovážel do Včelničky nebo na své panství ronovské. Výtěžek byl zdatný. Z jednoho ob. centu rudy bylo 65-75 liber železa.

Haviři dobývali denně 5-6 cent rudy. Těžili průměrně do roka 3500-4000 centů železné rudy. Desátek z dolování odváděl se v penězích u horního úřadu v Hoře Kutné. Čistý výnos odváděn byl do panského důchodu. V r. 1732-33 bylo do hutí odvedeno 7308 cent rudy železné. Při hutích zaměstnáni byli: šichmistr (ředitel rud. dolů), který obdržel 100 zl. a za každých 20 liber železa 1 kr. akcidence, pak vrchní horník, kterýž měl týdně 30 kr., ostatní měli týdně po 25 kr. Horníci stáli pod správou horního úřadu v Hoře Kutné, a ředitel panství směl toliko s dorozuměním horního úřadu je přijímati nebo propustiti. (Archiv malešovský.)

Všeobecně se udává konec dolování rudy magnetové u Malešova na r. 1825. Místní pamětníci však praví, že se pracovalo v přestávkách ještě v r. 1864 a ruda odvážela se na dráhu do Kolína.

C. k. horní úřad v Kutné Hoře z 19. října 1872. č. 1108 stvrzuje, že Ludvík Henker, horní správce uhelných dolů barona V. Erlangera u Slaného, na základě dovolení ke kutání ze dne 11./X. 1872 č. 462, výhradní kutiště na parcel. 686 v katastr. obci Malešově od 28. X. 1872 č. 1108 ohlásil. Dle „Freischurf-Anmeldungs-Bestätigung 19. listopadu 1872 čís. 1108-1111 R. B.“ v Hoře Kutné, ze dne 30. prosince 1872 č. 1054 přepsáno právo ke kutání na pana Viktora, svobod. p. z Erlangeru ve Vídni.

Výnosem c. k. revírního horního úřadu v Hoře Kutné ze dne 26. září 1874 č. 1796 přepsáno na firmu „Steinkohlenbergbau-Aktien-Gesellschaft ‚Humboldt‘“, se sídlem ve Vídni.

V r. 1892 ze dne 20. června č. 1134 na tutéž firmu, ale se sídlem ve Frankfurtu n. Mohanem.

A konečně dle přípisu c. k. revír. horního úřadu v Hoře Kutné ze dne 26. dubna 1907 č. 1710 „na obapolnou žádost“ přepsáno na pp. Augustina Těšitele, majitele hospodářství a Antonína Klímu, majitele mlýna v Malešově „stejným dílem“. Společníci svěřili kutací práci J. Pršovi, vrchnímu důlnímu v. v. v Příbrami, jenž po 20 let byl zaměstnán při stříbrných dolech kutnohorských. Prša řídil dolování po delší čas - práce záležela v odkrývání nových ložisk rudy a v prohloubení ložiska na kopci nad mlýnem „Řešetem“. Vrchní dohled na dolování měl Jan Moor, naddůlní kaňkovských dolů v. v. Prša shledal, že vrstvy magnetovce jsou 4 m, místy až 6 m silné. Dosavadní majitelé pronajali kutiště v květnu roku 1909 H. Friedlándrovi, velkoobchodníku uhlím v Ústí n. Labem. Týž doloval zde za dozoru horního správce Františka Hempricha z Duchcova až do srpna r. 1911.

Práce prováděli i za doby zimní a za každého počasí dělníci z Křesetic a z Malešova počtem 6-8. Prohloubili staré šachty a dobili asi 5 vagonů čisté rudy, která dle rozboru obsahovala 54-67% železa. V únoru 1911 zemřel Antonín Klíma a syn jeho Ladislav, mlynář v Křešíně na Ohři, jakožto dědic převzal po otci podíl na dolech. Jelikož H. Friedländer dobrovolně upustil od dolování, jsou práce na neurčitou dobu zastaveny. Nynější majitelé žádali o udělení horních měř a tyto jim byly od c. k. horního hejtmantství v Praze dne 25. srpna 1911 povoleny. Na základě tohoto povolení byly čtyři kutací kruhy zapsány v horní knize v Hoře Kutné pod jmény Augustin-Antonín I.-IV.

V arch. zem. zaznamenáno, že r. 1719 - 23./X. byla za hejtmána Joh. Schöna práce v Malešově zastavena. Dle toho bylo tedy kutáno již dříve, aniž by měl majitel povolení. (Red.)

Použité prameny a literatura

- Sedláček, August. Hrady zámky a tvrže království českého díl XII.
Zavadil Ant. J. Kutnohorsko slovem a obrazem, díl II. část I.. 1912.
Zavadil Ant. J. Kutnohorsko slovem a obrazem, díl II. část II.. 1912.
Bisová Jana. Osteinové v Německu a českých zemích. Muzejní a vlastivědná práce – Časopis společnosti přátel starožitností, roč.38 (108), 2000, č.1, s.18-28.
Bisová Jana. Dalbergové v českých zemích, Dačický vlastivědný sborník III/2005
Ottova encyklopedie obecných vědomostí
Preiss Pavel. František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách. Paseka 2003.
Dudák Vladislav. Kutnohorský poutník aneb Kutnou Horou ze všech stran. Praha – Kutná Hora 2004.
František Palacký. Popis království Českého. Praha 1848
František Beneš, Berní rula 10 kraj čáslavský I. SPN – Praha 1953
Grimm, František. Vysoká, vrch a zřícenina u Kutné Hory. 1937
Jana Vrkotová, diplomová práce, Česká větev rodu Žerotínů v 16. a 17. století
Petr Čornej, Panovníci českých zemí (Praha 1992)
Ministerstvo lesního a vodního hospodářství ČSR. Praha 1975. Vodní dílo Vrchlice.
Příbyl Alois I a Liška Karel. Znaky a pečete středočeských měst. 1975
Beneš Frant. Xav. Josef. Arciděkanský chrám sv. Jakuba na Horách Kutnách. Vlastivědný sborník 8/04
Šťastný Radko. Kutná Hora a okolí. 1968.
Památky Kutnohorska, nemovité kulturní památky okresu Kutná Hora. Kutná Hora 1998
Kutnohorsko – vlastivědný sborník 2/99.
Procházka, Joh. F. Schematismus des Grossgrundbesitzes im Königreiche Böhmen, Praha 1880
Schematismus velkostatků v Čechách. Praha 1933
Josef Štěpánek, Velkostatek Malešov – Praha 1962
Kniha gruntovní pro mlejny 1798 – 1830
Dominikální gruntovní kniha zal. 1835
Pamětní listina 1919 ze dne 28. září 1919 (uložená v cibuli věže malešovské tvrže)
Jindřich Svoboda, Kronika obce Ratboř Pamětní kniha 2004
Ladislav Krtíl, Historie Malešova 2000
Bílek Jiří, Bílá místa české historie 2
Po stopách mlýnů v Kutné Hoře – Kateřina Vavroušková⁴⁹
Josef Folprecht, Kronika Obce Roztěž
Müllerova mapa list č. 14 z roku 1720
I. vojenské mapování (josefské) Čechy mapový list 145 z let 1764 – 1768
II. vojenské mapování – Františkovo Čech z let 1836-1852, měřítko 1: 28 800, mapový list O – 9 – V a mapový list O – 9 – VI
III. vojenské mapování - Františko-josefské 1877-1880 (Čechy) , měřítko 1 : 25 000 mapový list 4054 - 2
III. vojenské mapování - 1 : 75 000, mapový list 4054
Císařské povinné otisky stabilního katastru Čech (1824-1843)⁵⁰
Letecké snímky z roku 1954 a 2008⁵¹
Fotoarchiv Jan Herel⁵²
Použité mapy:⁵³
Letecké snímky: <http://www.mapy.cz>
<http://www.stredoceske-zamky.cz/zamekmalesov.htm>

⁴⁹ Krásné město časopis přátel Kutné Hory č. 2/2011

⁵⁰ <http://archivnimapy.cuzk.cz/>

⁵¹ <http://kontaminace.cenia.cz/>

⁵² snímky poskytli MUDr. Miroslav Hybl, Stanislav Vašíček a vlastní snímky Jan Herel

⁵³ © Ministerstvo životního prostředí ČR - <http://www.env.cz>